

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA’LIMI VAZIRLIGI
KATTAQO‘RG‘ON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
BUYRUQ

15 sentabr 2026 yil. 250 -ij -son

Kattaqo‘rg‘on sh

Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksini hamda Institut Kengashi huzuridagi Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash va ularning ijrosini tashkil etish to‘g‘risida

O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-son “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, 2024-yil 1-fevraldagi O‘RQ-901-son “Pedagogning maqomi to‘g‘risida”gi Qonuni, 2019-yil 2-iyuldagi O‘RQ-547-son “Shaxsga doir ma’lumotlar to‘g‘risida”gi Qonuni, 2024-yil 5-iyundagi O‘RQ-931-son “Manfaatlar to‘qnashuvi to‘g‘risida”gi Qonuni, Institut Ustavi talablarini inobatga olib, institutda akademik halollik madaniyatini mustahkamlash, plagiat, ma’lumotlarni uydirish va soxtalashtirish, mualliflikni noto‘g‘ri ko‘rsatish hamda sun’iy intellekt vositalaridan mas’uliyatsiz foydalanishning oldini olish, shuningdek inson ishtirokidagi ilmiy tadqiqotlarda ishtirokchilar huquqlari, xavfsizligi, ongli roziligi va shaxsga doir ma’lumotlar himoyasini ta’minlash maqsadida, institut Kengashining 2026-yil 28-avgustdagi 1-son bayonnomasiga muvofiq

BUYURAMAN:

1. Institut Kengashining 2026-yil 28-avgustdagi 1-son bayonnomasi bilan ma’qullangan:

- Kattaqo‘rg‘on davlat pedagogika institutining Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksi 1-ilovaga muvofiq;
- Kattaqo‘rg‘on davlat pedagogika instituti Kengashi huzuridagi Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi to‘g‘risidagi Nizom 2-ilovaga muvofiq tasdiqlansin va mazkur buyruq imzolangan kundan e’tiboran amaliyotga joriy etilsin.

2. Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektor (F.Sirojiddinov)ga:

- mazkur buyruq kuchga kirgan kundan boshlab 5 ish kuni ichida Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi Nizomining 12–14-bandlari talablariga muvofiq kamida to‘qqiz nafar a’zodan iborat shaxsiy tarkibi bo‘yicha taklifni, shu jumladan Institut bilan mehnat yoki ta’lim munosabatida bo‘lmagan kamida bir mustaqil mutaxassis va kamida bir jamoatchilik vakili nomzodlarini institut Kengashi ko‘rib chiqishi uchun kiritish;
- Qo‘mita shaxsiy tarkibi institut Kengashi tomonidan ma’qullangandan so‘ng 5 ish kuni ichida uning birinchi tashkiliy yig‘ilishini o‘tkazish, a’zolarining manfaatlar to‘qnashuvi va maxfiylik deklaratsiyalarini (“*Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi to‘g‘risida*”gi Nizomning 12-ilovasi) rasmiylashtirish hamda faoliyat rejasini tasdiqlash;

- inson ishtirokidagi, biologik material, shaxsga doir yoki maxfiy ma'lumotlarni qayta ishlashni nazarda tutuvchi tadqiqotlar etik ma'qullov kuchga kirgunga qadar boshlanmasligi yuzasidan nazoratni tashkil etish vazifalari yuklatilsin.

3. Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i (M.To'rayev)ga:

- Qo'mita shaxsiy tarkibi tasdiqlangandan so'ng 10 ish kuni ichida etik ekspertiza uchun arizalarni qabul qilish va ro'yxatga olish, hujjatlarning to'liqligini tekshirish, bayonnomalar, qarorlar, reyestr va himoyalangan arxivni yuritish bo'yicha tashkiliy mexanizmni yo'lga qo'yish;
- Nizomning 1–12-ilovalarida nazarda tutilgan shakllardan amaliy foydalanishni tashkil etish va tadqiqotchilar uchun qisqa uslubiy yo'riqnoma tayyorlash;
- doktorantlar, mustaqil izlanuvchilar, magistrantlar va inson ishtirokidagi tadqiqot olib boruvchi boshqa tadqiqotchilarni mazkur Nizom talablari bilan tanishtirish;
- Qo'mita faoliyati bo'yicha shaxsga doir va maxfiy ma'lumotlarsiz umumlashtirilgan yillik hisobotni har o'quv yili yakuni bo'yicha 1-iyulga qadar institut Kengashiga kiritib borish vazifalari yuklatilsin.

4. Ta'lim sifatini ta'minlash bo'limi (V.Axrоров), Ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlash bo'limi boshlig'i (M.To'rayev), O'quv-uslubiy boshqarma (I.Madatov)larga:

- mazkur buyruq kuchga kirgan kundan boshlab 15 ish kuni ichida «Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilishni targ'ib qilish» institut dasturini ishlab chiqish va rektor tasdig'iga kiritish;
- dasturda akademik yozuv, plagiatning oldini olish, ilmiy ma'lumotlarni uydirish va soxtalashtirishga yo'l qo'ymaslik, mualliflikni to'g'ri ko'rsatish, sun'iy intellekt vositalaridan mas'uliyatli foydalanish, manfaatlar to'qnashuvi, etik ekspertiza va murojaat/apellyatsiya tartiblari bo'yicha o'quv-seminarlar hamda axborot-tushuntirish tadbirlarini nazarda tutish;
- Kodeks va Nizom ijrosini har o'quv yili yakunida tahlil qilib, aniqlangan tizimli muammolar va takliflarni institut Kengashiga kiritib borish vazifalari yuklatilsin.

5. Fakultet dekanlari (A. Saidov, G'. Pirnazarov, S. Rajabov) hamda kafedra mudirlari (T. Eshquvvatov, S. Igamov, J. Qo'chqorov, N. Ro'ziyeva, Sh. Daliyev, Z. Shukurov)larga:

- 2026/2027 o'quv yili uchun 2026-yil 1-oktabrga qadar talabalar, professor-o'qituvchilar va tadqiqotchilarni Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksining asosiy qoidalari bilan tanishtirish;
- keyingi o'quv yillarida ushbu tanishtirish va tushuntirish ishlarini har yili 15-sentabrga qadar «Tanishtiruv haftaligi» va kafedra/fakultet yig'ilishlari doirasida tashkil etish;
- fan sillabuslari, yozma topshiriqlar, mustaqil ta'lim, bitiruv malakaviy ishlari va magistrlik dissertatsiyalarida akademik halollik, iqtibos va havola qoidalari hamda sun'iy intellekt vositalaridan foydalanishning ruxsat etilgan chegaralarini oldindan aniq ko'rsatish;
- Kodeksda nazarda tutilgan originallik talablari, antiplagiat tekshiruvi va akademik qoidabuzarlik holatlarini belgilangan tartibda rasmiylashtirishga rioya etilishini ta'minlash vazifalari yuklatilsin.

6. Xodimlar bilan ishlash bo'limi boshlig'i (J. Ibragimov)ga fakultet dekanlari va kafedra mudirlari bilan birgalikda:

- mazkur buyruq kuchga kirgan kundan boshlab 10 ish kuni ichida manfaatdor xodimlarni Kodeks va Nizom bilan imzo qo'ydirgan holda tanishtirishni tashkil etish;
- keyinchalik ishga qabul qilinadigan professor-o'qituvchi va xodimlarni mehnat faoliyatiga kirishish jarayonida mazkur hujjatlar bilan tanishtirib borish;
- tanishtirish hujjatlarining belgilangan tartibda rasmiylashtirilishi, hisobga olinishi va saqlanishini ta'minlash vazifalari yuklatilsin.

7. Raqamli ta'lim texnologiyalari markazi rahbari (J.O'tayev)ga:

- mazkur buyruq kuchga kirgan kundan boshlab 7 ish kuni ichida Kodeks va Nizomni, etik ekspertizaga ariza berish tartibi, ko'rib chiqish muddatlari va tasdiqlangan shakllarni Institutning rasmiy axborot manbasiga joylashtirish;
- akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi bo'yicha murojaatlarni elektron yuborish uchun rasmiy kanal yaratish yoki mavjud rasmiy kanalni aniq ko'rsatish;
- etik ekspertiza hujjatlari va shaxsga doir ma'lumotlardan foydalanishda kirish huquqini cheklash, axborot xavfsizligi va ruxsatsiz tarqatilishining oldini olish choralarini ta'minlash vazifalari yuklatilsin.

8. Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasiga:

- faoliyatni Nizomda belgilangan muddatlar asosida tashkil etish, jumladan hujjatlar to'liqligini 3 ish kuni ichida tekshirish, tezlashtirilgan ekspertizani 10 ish kuni, to'liq ekspertizani 20 ish kuni ichida o'tkazish;
- jiddiy noxush hodisa, ishtirokchi shikoyati, maxfiylik yoki ma'lumotlar buzilishi hamda muhim protokol og'ishlarini belgilangan tartibda ko'rib chiqish;
- har chorakda kamida bir marta yig'ilish o'tkazish va qarorlarning asoslantirilgan hamda hujjatlashtirilgan bo'lishini ta'minlash;
- etik ekspertiza akademik nohalollik, plagiat, ma'lumotlarni uydirish va soxtalashtirish bo'yicha intizomiy ishlarni ko'rib chiqish bilan aralashtirilmasligini ta'minlash vazifalari yuklatilsin.

9. Akademik nohalollik, plagiat, ma'lumotlarni uydirish yoki soxtalashtirish haqidagi murojaatlar Kodeksda belgilangan tartibda institut Kengashi yoki uning qarori bilan tuzilgan Akademik halollik komissiyasi tomonidan ko'rib chiqilishi, Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasi esa faqat inson ishtirokidagi tadqiqot etikasi bo'yicha o'z vakolati doirasida xulosa va tavsiyalar berishi belgilansin.

10. 2026/2027 o'quv yilidan boshlab inson ishtirokidagi, biologik material, shaxsga doir yoki maxfiy ma'lumotlarni qayta ishlashni nazarda tutuvchi yangi ilmiy tadqiqotlar tegishli etik ma'qullov kuchga kirgandan keyingina boshlanishi belgilansin. Mazkur talabdan oldin boshlangan tadqiqotlarga orqaga qaytib etik ma'qullov berilmasin.

11. Mazkur buyruqni tegishli mas'ullarga yetkazish devonxona mudiri (O. Xakimova) zimmasiga yuklatilsin.

12. Mazkur buyruq ijrosini nazorat qilishni o'z zimmamda qoldiraman.

Rektor

Sh.R. Urakov

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti rektorining
2026-yil «15» _09_dagi 250-son buyrug'iga 1-ILOVA

**KATTAQO'RG'ON DAVLAT
PEDAGOGIKA INSTITUTI
AKADEMIK HALOLLIK VA ILMIY-
TADQIQOT ETIKASI
KODEKSI**

Institut Kengashining 2026-yil
«28» __08_dagi 1-son majlisida
ko'rib chiqilgan va ma'qullangan

KATTAQO'RG'ON – 2026

KIRISH

Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi ta'limning samaradorligini oshirish, yuqori malakali kadrlarni tayyorlash va mamlakatda har qanday fanni rivojlantirishning asosiy ustunlari hisoblanadi.

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti (keyingi o'rinlarda – Institut deb yuritiladi) akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi bo'yicha xalqaro tan olingan standartlarni e'tirof etadi. Institut mazkur standartlarni joriy qilish maqsadida o'z faoliyatida akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalariga qat'iy rioya qilishni, kadrlar tayyorlash hamda ilm-fanni rivojlantirishning ustuvor vazifalaridan biri etib belgilaydi.

Kattaqo'rg'on davlat pedagogika institutining Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksi (keyingi o'rinlarda – Kodeks deb yuritiladi) bilan belgilanayotgan qoidalarga rioya qilish uchun asosiy mas'uliyat har bir talaba, professor-o'qituvchi va xodim zimmasiga yuklatiladi. Bunda Institutning har bir a'zosi boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, halollik va mas'uliyat tamoyillarini namoyon etishi zarur.

Mazkur Kodeks va uning asosiy qoidalari Institutning o'quv va ilmiy faoliyatida akademik halollik hamda ilmiy-tadqiqot etikasining umumqabul qilingan standartlarini joriy qilishga qaratilgan bo'lib, ushbu sohadagi uchta muhim vazifani amalga **oshirishni belgilaydi**:

1) akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga daxldor axloqiy qoidalarni o'rnatish hamda noaxloqiy xatti-harakatlarni oldini olish;

2) Institut talabalari va xodimlarida plagiat (ko'chirmachilik)ga murosasiz munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirish hamda akademik halollikni keng targ'ib qilish;

3) akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi sohasida talabalar va xodimlar uchun mos bo'lgan axloqiy xususiyatlarni shakllantirish.

Ushbu Kodeks talablari o'quv va ilmiy-tadqiqot jarayonining barcha ishtirokchilari hamda boshqalarning ijodiy mehnati natijalariga hurmat bilan munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirishga, ilmiy faoliyat natijalarini intellektual mulk sifatida tan olishga va unga nisbatan munosib munosabatni rag'batlantirish maqsadida ishlab chiqilgan.

I. UMUMIY QOIDALAR VA ASOSIY TUSHUNCHALAR

1. Mazkur Kodeks Institut talabalari, professor-o'qituvchilari, xodimlari, o'quv jarayonini tashkil etuvchi tarkibiy bo'linma rahbarlari, tadqiqotchilar (doktorantlar va mustaqil izlanuvchilar)ning akademik halolligi masalalariga adolatli, oshkora, to'g'ri munosabatni shakllantirish va ularning ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilishini ta'minlash maqsadida ishlab chiqilgan.

2. Kodeksning maqsadi akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalarini belgilash, ularni amalga oshirish va nazorat qilishni ta'minlash, shuningdek talabalar (bakalavriat va magistratura talabalari), tadqiqotchilar, pedagog xodimlarning o'quv hamda ilmiy tadqiqot doirasida akademik halollik, ta'lim va mehnat faoliyatidagi ilmiy-tadqiqot etikasi tamoyillarini belgilashdan iborat.

3. Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalarini akademik faoliyat (joriy, oraliq, yakuniy nazorat ishlari, darslik, o'quv qo'llanmalar, o'quv-uslubiy qo'llanmalar, fan moduli kontentlari) va ilmiy tadqiqot faoliyatining barcha shakllarini (barcha turdagi ilmiy ishlarni) tayyorlash, ularga taqriz berish, opponent bo'lish, iqtiboslar keltirish va nashr etishda institutning barcha xodimlari, doktorant va mustaqil izlanuvchilariga taalluqlidir.

4. Asosiy tushunchalar:

Akademik halollik – o'qish va yozma ishlarni bajarishda (testlar, esselar, loyihalar, bitiruv malakaviy ishlari va dissertatsiyalar), oraliq va yakuniy nazoratlar, imtihonlarda savollarga javob berishda, tadqiqot olib borishda, o'z bilimini ifoda etishda, pedagog xodimlar va boshqa xodimlar hamda talabalar bilan munosabatlarda halollikni ifoda etadigan qadriyatlari va tamoyillarining majmui. Bunda tadqiqotni amalga oshirish jarayonida ma'lumotlar, ilmiy natijalar, usullar, tartiblar va ilmiy nashrning holati haqqoniy va xolisona ko'rsatilishi, plagiat (ko'chirmachilik), mavjud ma'lumotlarni soxtalashtirish (falsifikatsiya) va qalbaki ma'lumotlarni yaratish (fabrikatsiya)ga yo'l qo'ymaslik lozim.

Tadqiqot – umumlashtirish mumkin bo'lgan bilimlarni yaratish yoki mavjud shunday bilimlarga hissa qo'shishga qaratilgan tizimli o'rganish, shu jumladan, tadqiqotlarni ishlab chiqish, sinovdan o'tkazish va baholashdan iborat jarayon.

Ilmiy-tadqiqot etikasi – talabalar, tadqiqotchilar, professor-o'qituvchilarning ilmiy-tadqiqot faoliyatining barcha shakllarida halollik, shaxsiy mas'uliyat, ochiqlik va boshqalarning huquqlarini hurmat qilish, professional yondashuv, akademik obro'ni saqlash va boshqa umume'tirof etilgan etika qoidalarini va tamoyillarining majmui.

Turnitin – bu talabalar ishini onlayn manbalar, jurnal maqolalari, kitoblar va boshqa mavjud manbalar, shu jumladan Turnitin orqali ilgari yuborilgan hujjatlar bilan solishtirish uchun ishlatiladigan dastur.

Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasi – inson ishtirokidagi, shaxsga doir yoki maxfiy ma'lumotlarni qayta ishlashni nazarda tutuvchi tadqiqotlarni etik ekspertizadan o'tkazuvchi mustaqil kollegial organ.

Sun'iy intellekt vositasi – matn, tasvir, audio, dasturiy kod, ma'lumotlar tahlili yoki boshqa mazmunni avtomatlashtirilgan tarzda yaratish yoxud qayta ishlash imkonini beruvchi axborot tizimi.

II. ASOSIY TAMOYILLAR

5. Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasining asosiy tamoyillari:

– vijdonlilik – baholanadigan va baholanmaydigan o'quv va ilmiy ishlarni halol, munosib bajarish;

– ochiqlik (shaffoflik) – talabalar, professor-o'qituvchilar va Institutning boshqa xodimlari o'rtasida oshkoralik, o'zaro ishonch, ta'lim va ilmiy ma'lumotlar, manbalar, tadqiqot usullari, vositalar, natijalar hamda g'oyalar almashinuvini ta'minlash. Bunda ilmiy ish va uning natijalari borasida bildirilgan tanqidiy fikrlar hamda yangi g'oyalar ishini takomillashtirishga qaratilgan bo'lishi;

– huquq va erkinliklarni hurmat qilish – ijodiy fikr va g‘oyalarni erkin ifoda etish huquqini ta’minlash;

– tenglik – har bir talaba, professor-o‘qituvchi, tadqiqotchi va boshqa xodimning akademik halollik hamda ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalariga rioya qilishi va ularni buzganlik uchun teng javobgar bo‘lishi;

– to‘g‘rilik va halollik tamoyili – foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatiga yoki ish matniga biron-bir manbani kiritish hamda unga havola berishda muallif ushbu manbani shaxsan o‘qib chiqishi va undagi iqtibos keltirilgan fikrni mazmunan o‘zgartirmagan holda bayon etishi;

– manfaatlar to‘qnashuvining oldini olish – talabalar, izlanuvchilar va xodimlar o‘z tadqiqotlaridagi takliflar, chop etilgan materiallar, ommaviy nashrlar, shuningdek boshqa barcha turdagi ilmiy ishlarda ishning haqqoniyligiga ziyon yetkazishi mumkin bo‘lgan moliyaviy yoki boshqa manfaatlar to‘qnashuvi haqida tegishli shaxsga xabar berishi;

– ilmiy-tadqiqotning originalligi – ilmiy-tadqiqot etikasiga asoslangan nashr ilmiy bilimlar yoki amaliy ko‘nikmalarni oshirishga hissa qo‘shadigan xulosalarga ega original tadqiqotni nazarda tutadi. Ilmiy-tadqiqot ishi fanda allaqachon mavjud xulosalarni takrorlash bilan cheklanmay, yangi bilimlar va yondashuvlarni taqdim etsa, original ish hisoblanadi;

– ilmiy-tadqiqot erkinligi – tadqiqotchining mavzuni tanlash, izlanish olib borish va tadqiqot natijalarini e‘lon qilishdagi erkinligini ta’minlash; bunda tadqiqotchining ilmiy va ijodiy faoliyatiga asossiz aralashish yoki asossiz talablar belgilashga yo‘l qo‘yilmaydi;

– diskriminatsiyaga yo‘l qo‘ymaslik – xodimlar, tadqiqotchilar yoki talabalarni jinsi, irqi, etnik kelib chiqishi yoxud ilmiy salohiyati va halolligi bilan bog‘liq bo‘lmagan boshqa omillar asosida kamsitmaslik yoki ularga asossiz imtiyoz bermaslik;

– ilmiy-tadqiqotning aniqligi, barqarorligi va to‘laligi – ilmiy ishni shakllantirishda ma’lumotlar, fikr-mulohazalar va xulosalar mazmunini tugal hamda aniq ifodalash, mantiqiy izchillikka rioya qilish;

– havolalarning reprezentativligiga rioya qilish – muallif ilmiy-tadqiqot ishi mavzusi bo‘yicha sohadagi eng muhim va nufuzli asarlarga murojaat qilishi, ishning dolzarbligini ko‘rsatishda imkon qadar eng so‘nggi nashrlardan foydalanishi;

– ehtiyotkorlik – beparvolik natijasida xato va kamchiliklarga yo‘l qo‘ymaslik, o‘z ishini hamda tegishli mavzuga oid boshqa ishlar va ma’lumotlarni lozim darajada e‘tibor bilan o‘rganish, tahlil qilish va shakllantirish;

– sir tutilishi lozim bo‘lgan axborot maxfiyligiga rioya etish – ilmiy-tadqiqotni amalga oshirishda shaxsga doir ma’lumotlar bilan ishlash tartibiga, tijorat va xizmat sirlari maxfiyligiga rioya qilish;

– ilmiy-tadqiqot olib borishda javobgarlik – muallif yoki uning huquqiy vorislari huquqlarini muhofaza qilishga qat’iy rioya etish va ularning asarlaridan o‘quv hamda ilmiy-tadqiqot ishlari doirasida foydalanishda havolalarni to‘g‘ri va aniq keltirish;

– akademik muhitda professional xushmuomalalik va madaniyat – akademik faoliyat va ilmiy tadqiqotlardagi suhbat, bahs va munozaralarda professional madaniyatga qat’iy rioya qilish, xushmuomalalik va etika qoidalarini shaxsiy xarakter hamda yutuqlardan ustun qo’yish;

– ilmiy-tadqiqotni samarali boshqarish – tadqiqot sifatini boshqarish, uning natijalarini boshqalar foydalanishi uchun qulay shaklda taqdim etish va ilmiy jamoatchilik foydalanishi mumkin bo’lgan manbalarda joylashtirish;

– ilmiy-tadqiqotning xolisligi (ilmda manfaatlar muvozanatini saqlash) – tadqiqotlarning obyektiv ehtiyojlarga muvofiq bo’lishi, tadqiqot olib borilayotgan tomonlarning manfaatlari bir xil va xolis o’rganilishi hamda ilmiy izlanishlarning ayrim toifadagi shaxslar manfaatiga xizmat qiladigan noxolis axborotga asoslanmasligini ta’minlash;

– chop etish mas’uliyati – ilmiy natijalarni faqat martaba oshirish maqsadida emas, balki ilm-fan va texnologiyalarni rivojlantirish hamda keng jamoatchilikni xabardor etish uchun nashr etish; ko’chirmachilikka asoslangan takroriy nashrlardan saqlanish.

6. Mazkur Kodeksning asosiy tamoyillariga rioya etilishi, jumladan, akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalarining bajarilishini ta’minlash maxsus dasturiy vositalar orqali topshirilayotgan matnlarning originalligini tekshirish va jamoatchilik nazorati vositalari orqali amalga oshiriladi.

III. HUQUQ VA MAJBURIYATLAR

7. Institut mazkur Kodeks qoidalarini bajarilishini talab qilishga va ular buzilgan taqdirda tegishli choralar (sanksiyalar) qo’llashga haqlidir.

8. Institutning akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasini ta’minlash sohasidagi majburiyatlari:

– akademik va ilmiy-tadqiqot ishlarining originalligini (o’ziga xosligi) tekshirish uchun elektron tizimlardan bepul foydalanish uchun sharoitlar yaratish;

– talabalar va xodimlarning akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi sohasidagi huquq va majburiyatlari to’g’risida xabardor qilish;

– qonunchilik talablariga muvofiq talabalar va xodimlarning shaxsiy hamda maxfiy ma’lumotlarni oshkor qilishdan to’liq himoya qilish choralarini ko’rish;

– talabalar va xodimlarni ularning yozma ishlari maxsus elektron tizimlardan foydalanilgan holda originalligi (o’ziga xosligi) tekshirilishi haqida xabardor qilinishini tashkil qilish;

– institut veb-sayti va ijtimoiy tarmoqlarida mazkur Kodeks bo’yicha o’rnatilgan qoidalar haqida axborotlar, infografikalarni joylashtirilishini tashkil qilish;

– mazkur Kodeks ijrosini samarali va obyektiv ko’ruvchi, tegishli javobgarlik choralarini qo’llash huquqiga ega bo’lgan Institut Kengashi va Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo’mitasi faoliyatini samarali tashkil qilish;

– institutda akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilinishi bilan bog’liq murojaatlarni elektron yuborish va ularni o’rganish bo’yicha tegishli mexanizmlarni yaratish;

- «Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilishni targ'ib qilish» dasturini ishlab chiqish va uni keng ko'lamda amalga oshirish;
- mazkur Kodeks talablarining bajarilishini ta'minlashda tenglik, adolat, manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik tamoyillariga rioya qilish;
- talabalar va xodimlar tomonidan institutda akademik halollikni ta'minlash va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilinishi bo'yicha turli xil targ'ibot vositalaridan foydalanish;
- akademik nohalollik (qoidabuzarlik) va ilmiy-tadqiqot etikasini buzish holatlari haqida xabar bergan shaxslarning shaxsini oshkor qilmaslik va boshqa o'z vakolati doirasidagi majburiyatlar.

9. Fakultetlarning majburiyatlari:

- talabalarga har o'quv yili boshlanishida «Tanishtiruv hafta»ligi («Orientation Week/Induction week») doirasida «Akademik halollik» mohiyati, uni professional kadr sifatida shakllanishida tutgan o'рни, uning yuzaga kelish shakllari haqida tushuntirish kurslarini tashkil qilish;
- akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga daxldor axloqiy qoidalarini o'rnatish hamda noaxloqiy xatti-harakatlarni sodir etishning oldini olish;
- Institut talabalari va xodimlarida plagiat (ko'chirmachilik)ga murosasiz munosabatda bo'lish kayfiyatini shakllantirish hamda akademik halollikni keng targ'ib qilish;
- malakali mutaxassislar tomonidan mazkur kodeks qoidolari haqida batafsil tushuntirish tashkil qilish;
- talabalar va professor-o'qituvchilarni akademik halollik talablari to'g'risida doimiy ravishda xabardor qilib borilishlarini ta'minlash hamda rioya etishlarini nazorat qilish;
- mazkur Kodeksning 8-bandida ko'rsatilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda qatnashishi shart.

10. Kafedralarning majburiyatlari:

- xodimlarga antiplagiat tizimidan foydalanish va u asosida akademik halollikni aniqlash bo'yicha treninglar tashkil qilish;
- professor-o'qituvchilar tomonidan talabalarni to'g'ri akademik yozuv ko'nikmalariga o'rgatish, plagiatni aniqlash va uning oldini olish;
- kafedraning akademik faoliyatida mazkur kodeks qoidalarini qo'llash va uning ijrosini ta'minlash;
- xodimlar, talabalar va tadqiqotchilarga tegishli ilmiy yoki akademik darajani muvaffaqiyatli qo'lga kiritishda yordam berish hamda talabalarga barcha kurslar, nazorat ishlari, topshiriqlar va imtihon materiallarida mualliflik huquqi qoidalariga rioya qilgan holda akademik halollik va ilmiy axloq qoidolari bo'yicha aniq ko'rsatma hamda tavsiyalar berish;
- talabalar hamda tadqiqotchilarga Kodeks doirasida ularning huquq va majburiyatlari to'g'risida tushuntirishlar berish, belgilangan tartibda bajarilishini nazorat qilish;
- mazkur Kodeksning 8-bandida ko'rsatilgan chora-tadbirlarni amalga oshirishda qatnashishi shart.

11. Institut professor-o'qituvchilari Kodeks qoidalari bo'yicha barcha darajadagi va o'quv shaklidagi ta'lim oluvchilar bilan har qanday mavjud vositalar orqali tushuntirish ishlarini olib borishlari kerak: og'zaki tushuntirishlar, sillabusdagi eslatmalar, mustaqil ishlarni bajarish uchun tarqatma materiallar va boshqalar.

12. Talabalar va tadqiqotchilar o'z ishlarini bajarishda mazkur Kodeks bilan belgilangan qoidalarga, ilmiy etika va mualliflik huquqining fundamental prinsiplariga rioya qilishlari shart.

Tadqiqotchilarning akademik halollik hamda ilmiy-tadqiqot etikasini ta'minlash bo'yicha majburiyatlari:

- halollik – tadqiqotchilar o'z tadqiqotlarining to'g'riligi va akademik halollik hamda ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilingan holda tayyorlanganligi uchun javobgardirlar;

- qoidalarga bo'ysunish – tadqiqotchilar Institutning ilmiy-tadqiqot o'tkazish bilan bog'liq tartib-qoidalari bilan tanishishlari va ularga rioya qilishlari lozim;

- ilmiy-tadqiqot metodlari – tadqiqotchilar tadqiqot o'tkazishda tegishli metodlardan foydalanishlari, xulosalarni tanqidiy tahlildan o'tkazishlari, natijalar va talqinlarda to'liq hamda xolis axborot berishlari kerak;

- ilmiy-tadqiqot qaydlari – tadqiqotchilar ilmiy-tadqiqot bo'yicha ma'lumotlarni aniq va tushunarli tarzda qayd etib borishlari, bunda mazkur ish bilan boshqalar ham tanishishi va undan foydalanishi uchun zarur imkoniyatni ta'minlashlari kerak;

- ilmiy-tadqiqot natijalari – tadqiqotchilar mualliflik huquqiga ega bo'lishlari va ustuvor yo'nalishlar belgilanganidan so'ng ma'lumotlar hamda natijalar bilan o'zaro ochiq va tezkor almashishlari lozim;

- mualliflik huquqi – tadqiqotchilar ilmiy ishlarga qo'shgan hissalar, tegishli hisobotlari va ilmiy-tadqiqotdagi mualliflikka doir ma'lumotlarni saqlash uchun javobgardirlar. Mualliflar ro'yxati faqat tegishli mualliflik mezonlariga javob beradigan va ishga real hissa qo'shgan shaxslarni o'z ichiga olishi kerak;

- nashr tasdig'i – tadqiqotchilar chop etilgan materiallarda ilmiy-tadqiqotga sezilarli hissa qo'shgan, ammo mualliflik mezonlariga to'g'ri kelmaydigan shaxslar, jumladan texnik ko'makchilar, homiylar va boshqalarning hissasini tegishli tartibda ko'rsatishlari lozim;

- ekspert bahosi – tadqiqotchilar boshqalarning ishiga taqriz berishda maxfiylikka rioya qilishlari hamda o'z vaqtida adolatli va qat'iy baho berishlari kerak;

- manfaatlar to'qnashuvi – tadqiqotchilar ilmiy-tadqiqotdagi takliflar, chop etilgan materiallar, ommaviy xabarlar va sharhlarda ishning haqqoniyligiga ziyon yetkazadigan moliyaviy yoki boshqa manfaatlar to'qnashuvi haqida xabar berishlari shart;

- jamoatchilik bilan aloqa – tadqiqotchilar ilmiy-tadqiqot natijalarining ahamiyati va tan olinishiga doir ommaviy muhokamalarda ishtirok etganda shaxsiy e'tirofqa qaratilgan izohlarni cheklashlari hamda professional izohlarni shaxsiy qarashlardan ajrata olishlari lozim;

– nomaqbul ilmiy-tadqiqot amaliyoti haqida xabar berish – tadqiqotchilar ma'lumotlarni to'qib chiqarish, soxtalashtirish, ko'chirmachilik, shuningdek tadqiqot haqqoniyligiga putur yetkazadigan ehtiyotsizlik, noto'g'ri havola, qarama-qarshi ma'lumotlarni yashirish yoki chalkashlik hosil qiluvchi tahlil metodlaridan foydalanish kabi holatlar haqida Institutning vakolatli tuzilmalariga xabar berishlari shart.

IV. AKADEMIK NOHALOLLIK (QOIDABUZARLIK) VA ILMIY-TADQIQOT ETIKASINING BUZILISH SHAKLLARI

13. Akademik qoidabuzarlik shakllari quyidagilardir:

Plagiat (ko'chirmachilik) – bu o'zgalarning ijodiy faoliyati natijalari, g'oyalari, so'zlarini qo'lyozma, bosma yoki elektron shaklda bo'lgan barcha nashr etilgan va nashr etilmagan materiallarni muallifning roziligisiz ataylab o'zining fikri sifatida taqdim etish, jumladan, undan manbaga to'liq havola qilmasdan foydalanish. Plagiat holatlariga ruxsatsiz ravishda boshqa birovning oshkor qilingan yoki oshkor qilinmagan asarining ayrim qismlarini to'liq qayta ishlash yoki ifoda yo'sinini o'zgartirish, manba (havola)ni ko'rsatmaslik yoki uni inkor qilish va ushbu asarni o'ziniki sifatida taqdim etish kiradi.

Falsifikatsiya (ma'lumotlarni soxtalashtirish) – o'z qarashlari, gipotezalari va boshqa ma'lumotlarni asoslash maqsadida muayyan ma'lumotlarni o'zgartirib ko'rsatish yoki ilmiy ishga kiritmaslik.

Fabrikatsiya (qalbaki ma'lumotlar yaratish) – ilmiy-tadqiqot ishida asli mavjud bo'lmagan ma'lumotlarni yuz bergandek qilib ko'rsatish.

Mualliflik huquqi bilan muhofaza qilinadigan ijodiy faoliyat natijalariga O'zbekiston Respublikasining «Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida»gi Qonuni 5-moddasi talablariga javob beradigan asarlar kiradi.

14. Plagiat quyidagi shakllarda bo'lishi mumkin:

– asar muallif(lar)ini (manbasini) ko'rsatmagan holda foydalanish va iqtibos keltirish;

– boshqalar tomonidan yaratilgan asarni to'liq ko'chirgan holda yoki ilmiy-tadqiqot ishi doirasida mos hajmdan ortiq darajada foydalanish orqali o'zlashtirish;

– fikrni manbasini ko'rsatmasdan o'zgartirib ifodalash;

– internetdan to'liq olingan yoki ilgari taqdim etilgan yozma ishni (oralik, yakuniy nazorat), bitiruv malakaviy ishni, magistrlik yoki doktorlik (PhD, DSc) dissertatsiyasini o'zlashtirgan holda topshirish.

15. Ko'chirmakashlik – bu har qanday ruxsatsiz yozma (bosma/qo'lyozma) manbalardan foydalanish, shuningdek, texnik aloqa vositalari yordamida foydalanish, talabaniing bilimlarini nazoratdan o'tkazishda (imtihonlar, test sinovlari yoki boshqa majburiy attestatsiya tadbirlarida) bajargan vazifasining mohiyati to'g'risida ma'lumotni, ruxsatsiz o'zlashtirish.

16. Ayni bir ishni ikki marotaba topshirish – talaba yoki xodim tomonidan nazorat ishlari, BMI, magistrlik ishlari, darslik, o'quv qo'llanma, ilmiy maqola, monografiya va dissertatsiyalarni tayyorlashda turli mualliflik ishlari ostida bir xil matnni takroran taqdim etish va boshqalar. Kichik o'zgarishlar va tuzatishlar,

masalan, darslikni yoki monografiyani boshqacha yo'sinda rasmiylashtirish orqali o'quv qo'llanma sifatida qayta tayyorlash ham mazkur holat doirasida baholanadi.

Ilgari tayyorlangan matnni muallifning o'zi kattaroq asarning bir qismi sifatida ishlatishi, bu holat tegishli ravishda ko'rsatilgan bo'lsa, ikki marotaba topshirish yoki qayta topshirish deb hisoblanmaydi.

17. Baholarni, ma'lumotlarni va baholanayotgan ishlarni soxtalashtirish:

- baholar, topshiriq bo'yicha javoblarni baholash natijalarini soxtalashtirish;
- ma'lumotlarni soxtalashtirish (qo'shish, kiritish, tuzatish), ya'ni ilmiy-tadqiqot davomida olib borilgan so'rovnoma, anketa va boshqa usullardagi hisoblash va kuzatish natijalarini soxtalashtirish;

- yozma nazorat ishlari bahosini asossiz ko'tarib qo'yish yoki bahoni pasaytirish;

- boshqa talabaning baholanadigan ishini ataylab qalbakilashtirish yoki buzish;

- qonunchilik hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa holatlarda.

18. Javoblarni olish:

- imtihon materiallari, test savollari va boshqa materiallar kabi maxfiy (konfidensial) ma'lumotlarga ruxsatsiz kirish;

- baholanadigan ishni bajarish paytida javoblarni berish yoki imtihon topshiriqlariga javoblarni uzatish yoki bu bo'yicha ruxsat etilmagan elektron qurilmalardan foydalanish;

- boshqa talaba, xodim, o'qituvchi yoki boshqalar yordami bilan baholangan ishni savollari (kazus) yoki imtihon testlarining javoblarini bajarishdan oldin materiallarni qisman yoki to'liq olish;

- tayyor baholanadigan ishlar yoki imtihon javoblarini/testlarni sotib olish yoki sotib olishga ko'maklashish yoki sotishda boshqa yo'l bilan yordam berish;

- har qanday usul bilan, shu jumladan elektron pochta, kompyuter va boshqa vositalar orqali yuklab olish, baholanadigan ishlar bilan bog'liq har qanday javoblarni olish;

- qog'ozdan va/yoki elektron tashuvchidan baholangan ish bilan bog'liq materiallarni olib chiqish yoki o'qituvchi, institut xodimining kompyuteridan nusxa ko'chirish;

- maxfiy (konfidensial) ma'lumotlarni oldindan kelishuvlarsiz uchinchi shaxslarga; tarqatish yoki oshkor qilish.

19. Qalbakilashtirish (kelishuv) – boshqa shaxs tomonidan to'liq yoki qisman. o'z shaxsiy ishi sifatida bajarilgan yozma ishlarni (oraliq yoki yakuniy nazorat, kurs ishi, bitiruv malakaviy ish, dissertatsiya, darslik, o'quv qo'llanma va boshqa ilmiy ishlarni) yetkazish yoki o'z ishini boshqa odamga haq evaziga yoki bepul taqdim etish.

20. Yolg'onchilik – yozma ishlarda muayyan holatlar, voqealar, faktlar to'g'risida ma'lumotlarni qasddan adashtirish, haqiqatga to'g'ri kelmaydigan axborotlar keltirish.

21. Noto'g'ri taqdim etish – soxta topshiriqlar, sertifikatlar va boshqa hujjatlarni topshirish yoki akademik maqsadlarda taqdim etish.

Bunday qoidabuzarliklarga quyidagilar kiradi (mazkur ro'yxat chegaralanmagan):

- o'zgartirilgan materiallar va ilmiy-tadqiqot natijalari;
- uydirma faktlar yoki manbalar;
- soxta sertifikatlar;
- soxta hujjatlar;
- soxta tavsiyanoma va boshqa xatlar;
- soxta transkriptlar, diplomlar yoki boshqa ma'lumotlar;
- topshiriq sanasi va vaqtini o'zgartirish;
- baho ma'lumoti yoki imtihon materialidagi o'zgarishlar;
- qoniqarsiz deb topilgan ishni o'zgartirish.

22. Boshqa shaxs sifatida namoyon qilish – imtihonlar, test sinovlari, laboratoriya ishlari, malakaviy imtihonlar yoki boshqa topshiriqlar paytida akademik imtiyozlarni qo'lga kiritish uchun o'zini boshqa shaxs sifatida namoyon qilish yoki o'z o'rniga boshqa shaxslarni kiritish;

23. Ma'lumotlarni yashirish – aldash yoki akademik imtiyozga ega bo'lish maqsadida ma'lumotlarni, transkriptlarni yoki boshqa o'quv hujjatlarini yashirish.

24. To'siq va to'sqinlik yaratmoq – adolatsiz akademik yutuqqa erishish uchun boshqalarning ta'lim yoki ilmiy faoliyatiga to'sqinlik qilish. Bunga o'quv maqsadlarida ishlatiladigan soxtalashtirilgan ma'lumotlar, fayllar, qo'lyozmalar yoki boshqa materiallar, ilmiy ishlar, kutubxona jihozlari yoki mol-mulkning shikastlanishi, elektron yoki boshqa materiallar kiradi.

25. Auditoriya mashg'ulotlari va konsultatsiyalarga to'sqinlik qilish, xalaqit berish – o'qituvchi, dekan, murabbiy (tyutor) tomonidan tashkil qilingan dars yoki konsultatsiyani maqsadli ravishda buzishga qaratilgan har qanday xatti-harakatlar.

26. Akademik halollik qoidalarini buzishda muayyan shaxsga yordam berish – boshqa talabaga boshqa darsda topshirilgan vazifani jo'natish, topshiriq qismlarini takrorlash va o'zinikidek topshirishga imkon berish.

27. Akademik bilim darajasini olgunga qadar bitiruvchi kurslarning akademik nohalolligi quyidagilarni ham o'z ichiga oladi:

- adolatsiz amaliyot – bitiruv malakaviy amaliyoti o'tashni e'tiborsiz qoldirish (o'tamaslik), bitiruv malakaviy ish mavzusiga aloqadorligi bo'lmagan tashkilotda amaliyotni o'tash yoki amaliyot natijalariga ko'ra soxta hujjatlarni taqdim etish;

- bitiruv malakaviy ishni yoki magistrlik dissertatsiyani himoya qilish paytida axloqqa zid xatti-harakatlar.

28. Ilmiy-tadqiqotlarda uydirma – tadqiqotchining tadqiqot o'tkazmaganligi, balki ma'lumotlarni o'ylab topganligi yoki yo'q ma'lumotlarni taqdim etishida namoyon bo'ladi.

29. Ilmiy tadqiqot ishlarida soxtalashtirish – tadqiqotchining tadqiqot o'tkazganligini, ammo olingan ma'lumotlarni to'liq yoki bir qismini o'z manfaatlari yo'lida, soxta dalil olish maqsadida o'zgartirganligini anglatadi.

30. Qo'lyozmani turli nashrlarga bir vaqtda topshirish – bir qo'lyozmani bir vaqtning o'zida bir nechta jurnalga topshirish ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalarini buzish deb baholanadi. Ushbu holat muharrirlar va taqrizchilarning vaqtini behuda

sarflash va bir xil ilmiy natijalarni bir nechta jurnallarda chop etish orqali ilmiy jurnallar obro'siga putur yetishiga sabab bo'ladi.

31. Kichik o'zgarishlar bilan nashr qilish – bir ilmiy xulosa va amaliy natijaga ega bo'lgan juda o'xshash maqolalar yoki boshqa ilmiy ishlarni nashr qilish.

32. Mualliflar jamoasini noto'g'ri shakllantirish – barcha hammualliflar tadqiqotga katta ilmiy hissa qo'shishgan va ish natijalari va xulosalarini ishlab chiqishda qatnashgan bo'lishlari shart. Ishga katta ilmiy hissa qo'shgan barcha hammualliflar, jumladan, talabalar va magistrlar mualliflar jamoasi tarkibiga kiritilishi, aksincha, ilmiy-tadqiqotga hissa qo'shmagan shaxslar mualliflar tarkibida ko'rsatilmalik kerak.

33. Akademik va ilmiy firibgarlik – xalqaro ko'rsatkichlarga ko'ra xodimlarning ilmiy maqolalariga iqtiboslar (Web of Science, Scopus va Google Scholar bazalari bo'yicha) va ularning ko'rsatkichlarini soxtalashtirish yoki qalbakilashtirish yoxud ilmiy «vositachilar» orqali sun'iy ravishda oshirish.

34. Akademik halollikni buzish turlari ro'yxati zarur hollarda to'ldirilishi mumkin.

35. Plagiatdan qochish bo'yicha tavsiyalar:

Plagiatga qarshi kurashish nima uchun muhim? Plagiat – bu akademik yaxlitlikni buzish hisoblanadi. Akademik hamjamiyatning barcha a'zolari o'z ishlari uchun asos bo'lgan g'oyalar, so'zlar va ma'lumotlarning mualliflari oldidagi qarzlarini tan olishlari intellektual halollik tamoyilidir.

Nima uchun plagiatdan qochish kerak? Plagiatdan qochish uchun ko'p sabablar mavjud. Siz institutga shunchaki boshqalarning fikrini takrorlash uchun emas, balki hech bo'lmaganda bilim olish va o'z fikringizni bildirish uchun kelgansiz. Avvaliga o'z nuqtayi nazaringizni rivojlantirish juda qiyin bo'lib tuyulishi mumkin va siz boshqalarning dalillarini tushunishga va o'zlashtirishga harakat qilganingizda, ehtimol siz o'zingizning ishingizda boshqalarning yozganlarini takrorlashni ko'rarsiz. Biroq, mualliflik pozitsiyangiz (o'z nuqtayi nazaringiz)ni rivojlantirishni o'rganishingiz juda muhimdir. Sizdan asl mutafakkir bo'lishingiz emas, balki boshqalarning ishini tanqidiy baholashni o'rganish, turli dalillarni keltirish va o'z xulosalaringizni chiqarishda mustaqil bo'lishingiz kutiladi.

Plagiatdan qochishga uringan kishi yuqori sifatli asar yaratishga intiladi. Manbadan foydalanish va iqtibos keltirish tamoyillarini tushunganingizdan so'ng, plagiatdan saqlanish nisbatan oson bo'ladi. Bundan tashqari, siz yozma ijodingizning ravshanligi va sifatini yaxshilashning qo'shimcha afzalliklaridan foydalanasiz. Akademik yozish texnikasini egallash shunchaki amaliy mahorat emas, balki sizning ishingizga ishonch va obro'-e'tibor bag'ishlaydigan hamda tahsil olishda intellektual halollik tamoyiliga sodiqligingizni ko'rsatadigan mahorat ekanligini qadrlash muhimdir. Agar siz plagiat qilgan deb hisoblansangiz nima bo'ladi? Institut imtihonlardagi plagiatni jiddiy masala deb biladi. Voqealarning jiddiyligiga qarab holatlar; tekshiriladi va jazolar ballarni ushlab qolishdan tortib Institutdan chetlatishgacha bo'lishi mumkin. Plagiat tasodifiy bo'lsa ham, bu jazoga olib kelishi mumkin.

Plagiat boshqa mualliflarning asarlaridan foydalanmaslik kerakligini anglatadimi? Aksincha, o'z ishingizni sohangizdagi intellektual munozaralar bilan boyitishingiz juda muhim. Akademik ishlar deyarli har doim boshqalar tomonidan yozilgan materiallardan foydalanish va muhokama qilishni o'z ichiga oladi hamda tegishli e'tirof va to'g'ri havolalar bilan plagiatdan aniq ajralib turadi. Bilimlar ko'p yillik izlanishlar, innovatsiyalar va munozaralar natijasida jamlangan holda rivojlanadi. Siz iqtibos keltirayotgan g'oyalar va ularning mualliflariga ishonch bildirishingiz kerak. Bu nafaqat ularning ishini tan olishga yordam beradi, balki siz o'z argumentingizni qaysi asosga ko'ra asoslab berganingizni aniq qilib ko'rsatish orqali mustahkamlashingizga yordam beradi. Bundan tashqari, yaxshi iqtibos keltirish amaliyoti o'quvchiga havolalaringizni kuzatish yoki sharhingizning to'g'riligini tekshirish imkoniyatini beradi.

V. ANTIPLAGIAT (TURNITIN) DASTURIY TA'MINOTIGA OID QOIDALAR

36. Turnitin – taqdim etilgan ilmiy ishlarni mavjud ishlar, internet manbalari, akademik jurnallar, kitoblar va katta hajmdagi ma'lumotlar bazasi bilan taqqoslaydigan dasturiy ta'minotdir. Institutda Turnitin yoki boshqa rasmiy antiplagiat tizimi joriy etilgan hollarda yozma topshiriqlar, kurs ishlari, loyihalar va ilmiy-tadqiqot ishlari ushbu tizim orqali o'xshashlik ko'rsatkichlari bo'yicha tekshiriladi. Sun'iy intellektdan foydalanish indikatori mavjud bo'lsa, u qo'shimcha signal sifatida ko'riladi va yakuniy xulosa mazmuniy ekspertiza asosida beriladi.

37. Institut tomonidan belgilangan turdagi ilmiy-tadqiqot va akademik ishlar LMS platformasi hamda Institutda rasmiy qo'llaniladigan antiplagiat tizimiga talaba, tadqiqotchi yoki mas'ul professor-o'qituvchi tomonidan topshiriladi.

38. O'xshashlikning (similarity) yagona «maqbul bahosi» plagiatni avtomatik aniqlamaydi, chunki har bir ilmiy-tadqiqot ishi o'z mohiyatiga ko'ra mazmunan ko'rib chiqilishi kerak.

39. Quyidagi holatlar, tegishli iqtibos va havola qoidalariga rioya qilingan taqdirda, o'z-o'zidan plagiat deb hisoblanmaydi:

- muallifning o'z so'zlari bilan ifodalangan, manbasi iqtibos va havola orqali to'g'ri ko'rsatilgan materiallar;
- bibliografik havolalar (references), garchi antiplagiat tizimi ularni o'xshash matn sifatida belgilasa ham;
- matn ichidagi iqtiboslar (in-text citation), manba tegishli tartibda ko'rsatilgan bo'lsa;
- to'g'ridan-to'g'ri olingan iqtiboslar (direct quotations), matn ichida va foydalanilgan adabiyotlarda xatosiz ko'rsatilgan bo'lsa.

40. Quyidagi holatlar plagiat yoki akademik nohalollik alomatlarini sifatida baholanadi:

- boshqa manbadagi fikr muallifning o'z so'zlari bilan qayta ifodalangan, ammo iqtibos yoki havola keltirilmagan materiallar;

– mozaykali plagiat (mosaic plagiarism) – nusxa ko‘chirilgan matndagi ayrim so‘zlarni sinonimlar bilan almashtirish yoki matn tuzilishini yuzaki o‘zgartirish orqali manbani yashirish;

– to‘g‘ridan-to‘g‘ri plagiat – boshqa manbadagi matnni tegishli iqtibos va havolasiz o‘zgartirishsiz ko‘chirib joylashtirish;

– matn ichidagi iqtiboslar bilan foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxatidagi manbalar o‘rtasida mazmuniy yoki bibliografik nomuvofiqlik mavjudligi;

– ikki yoki undan ortiq talaba/tadqiqotchi tomonidan bir xil yoki mazmunan deyarli aynan bir ishning mustaqil ish sifatida topshirilishi;

– o‘z-o‘ziga plagiat (self-plagiarism) – ilgari taqdim etilgan yoki nashr qilingan o‘z ishini yangi ish sifatida tegishli ochiqlik va havolasiz qayta taqdim etish;

– boshqa tildagi manbani tegishli havola va iqtibossiz to‘g‘ridan-to‘g‘ri tarjima qilib, o‘z matni sifatida taqdim etish.

41. Yuqorida qayd etilgan qoidabuzarlik alomatlari aniqlansa, o‘xshashlik ko‘rsatkichi past bo‘lsa ham ish mazmunan ko‘rib chiqiladi. Qasddan plagiat yoki boshqa jiddiy akademik nohalollik tasdiqlangan taqdirda, baholash va javobgarlik masalasi ushbu Kodeks, baholash tartibi hamda Institutning boshqa ichki hujjatlariga muvofiq hal etiladi.

42. Haqiqiy bo‘lmagan ma’lumotlar yaratish (fabrication) – mavjud bo‘lmagan material yoki ma’lumotlarni «ixtiro qilish»dan iborat bo‘lib, jumladan:

– iqtibos va havolalarga mavjud bo‘lmagan mualliflar yoki manbalarni qo‘shish;

– ilmiy-tadqiqot ishini qo‘llab-quvvatlash maqsadida mavjud bo‘lmagan statistik ma’lumotlarni yaratish;

– mavjud bo‘lmagan ma’lumot, natija yoki kuzatuvni haqiqiy ma’lumot sifatida shakllantirish.

43. Ilmiy-tadqiqot ma’lumotlari yoki natijalarini qalbakilashtirish akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasining jiddiy buzilishi hisoblanadi. Soxta materiallardan iborat ish bo‘yicha baholash va javobgarlik choralari qoidabuzarlikning og‘irligi hamda Institutning tegishli hujjatlariga muvofiq belgilanadi.

VI. SUN’IY INTELLEKTDAN MAS’ULIYATLI FOYDALANISH QOIDALARI

44. Sun’iy intellekt vositalaridan foydalanish akademik va ilmiy ishning mualliflik mohiyatini o‘zgartirmasligi, insonning mustaqil fikrlashi, manbalarni tekshirishi va natijalar uchun shaxsiy javobgarligini almashtirmasligi lozim. AI vositasi muallif, hammuallif, ekspert, taqrizchi yoki qaror qabul qiluvchi subyekt hisoblanmaydi.

45. AI vositalaridan foydalanish quyidagi toifalarda baholanadi: a) texnik-yordamchi foydalanish – imlo, uslub, tarjima loyihasi, formatlash yoki qidiruv kalit so‘zlarini shakllantirish; b) mazmuniy foydalanish – reja, matn, tahlil, kod, tasvir, jadval yoki xulosa yaratish va qayta ishlash; d) taqiqlangan foydalanish – AI yaratgan mazmunni tekshirmasdan o‘z nomidan topshirish, uydirma manba yoki

ma'lumot yaratish, maxfiy ma'lumotlarni ruxsatsiz kiritish, nazorat topshiriq'ini belgilangan qoidalarga zid ravishda bajarish. Mazmuniy foydalanish Kodeksga 1-ilovadagi deklaratsiyada vosita nomi, maqsadi, foydalanilgan bosqich va muallif tomonidan tekshirish usuli ko'rsatilgan holda oshkor etiladi. Professor-o'qituvchi topshiriqda AI vositalaridan foydalanishning ruxsat etilgan chegarasini oldindan belgilaydi.

- imlo, grammatika, uslub, tarjima, g'oyalarni tartibga solish, axborotni tizimlashtirish yoki vizuallashtirish kabi yordamchi vazifalarda AI vositalaridan foydalanishga, agar fan/modul, topshiriq yoki nashr talablari buni taqiqlamagan bo'lsa, yo'l qo'yiladi; bunda muallif yakuniy matnning mazmuni va to'g'riligini mustaqil tekshiradi;

- AI vositasi matnning mazmuniy qismlarini yaratish, qayta yozish, umumlashtirish, tahlil qilish yoki xulosa shakllantirishda sezilarli darajada qo'llanilgan bo'lsa, foydalanish maqsadi va ko'lami topshiriq, ilmiy ish yoki nashr talablariga muvofiq ochiq bayon qilinishi lozim;

- talaba yoki tadqiqotchi o'rniga asosiy matn, ilmiy natija, empirik ma'lumot, tahlil, xulosa, manba yoki iqtiboslarni AI orqali yaratib, ularni tekshirmasdan yoxud foydalanish holatini yashirgan holda o'zining mustaqil ishi sifatida taqdim etish akademik nohalollik alomati hisoblanadi;

- shaxsga doir, maxfiy, xizmatga oid yoki tadqiqot ishtirokchilarini aniqlash imkonini beruvchi ma'lumotlarni tegishli himoya va anonimizatsiyasiz ochiq generativ AI platformalariga kiritishga yo'l qo'yilmaydi.

Izoh: sun'iy intellekt muallif yoki hammuallif sifatida ko'rsatilmaydi. AI vositasidan foydalanilgan taqdirda ham ishning ilmiy, faktik va etik to'g'riligi uchun javobgarlik muallif zimmasida qoladi. Yordamchi foydalanishning o'zi avtomatik ravishda qoidabuzarlik hisoblanmaydi; baholashda topshiriq talabi, foydalanish maqsadi va ko'lami, muallifning mustaqil intellektual hissasi hamda foydalanishning oshkor etilgan-etilmaganligi hisobga olinadi.

46. Institutda AI yaratgan matn uchun yagona «ruxsat etilgan foiz» belgilanmaydi. Turnitin yoki boshqa tizimning AI indikatori ehtimollik signali bo'lib, o'z-o'zicha qoidabuzarlikni yoki mualliflikni isbotlamaydi va sanksiya qo'llash uchun yagona asos bo'la olmaydi. Har qanday xulosa ish mazmuni, muallifning tushuntirishi va boshqa dalillar majmui asosida chiqariladi.

AI indikatori 20% va undan yuqori bo'lganda yoki AI vositasidan ruxsatsiz foydalanilganiga boshqa asosli belgilar mavjud bo'lganda, ishning muallifligi va talaba/tadqiqotchining mazmunni mustaqil tushinishi og'zaki suhbat, qo'shimcha topshiriq, dastlabki qoralamalar va versiyalar, foydalanilgan manbalar, tadqiqot ma'lumotlari, yozish jarayoniga oid materiallar hamda boshqa asoslantirilgan dalillar orqali tekshiriladi. Fan/modul yoki topshiriqda AI vositasidan foydalanish taqiqlangan bo'lsa, tasdiqlangan ruxsatsiz foydalanish AI foizidan qat'i nazar akademik halollik talabi buzilishi sifatida baholanishi mumkin. Yakuniy qaror avtomatlashtirilgan indikatorga emas, dalillar majmuiga asoslanadi.

47. AI indikatori qo'llab-quvvatlamaydigan tilda, jumladan o'zbek tilida tayyorlangan ishlarning muallifligi quyidagi vositalar majmui orqali tekshirilishi mumkin: hujjatning qoralama va versiyalar tarixini ko'rish; foydalanilgan

manbalar, ma'lumotlar, hisob-kitoblar va kodlarni talab qilish; muallif bilan og'zaki suhbat yoki himoya o'tkazish; matnning ayrim qismini nazorat sharoitida qayta yozdirish yoki amaliy natijani takrorlatish; avvalgi ishlar bilan uslubiy taqqoslash. Tekshiruv natijasi kamida ikki nafar xolis mutaxassis ishtirokida dalolatnoma bilan rasmiylashtiriladi. Matnni boshqa tilga tarjima qilib AI detektorida tekshirish ishonchli dalil sifatida qo'llanilmaydi.

48. Plagiat yoki AI foydalanishini yashirish maqsadida belgilarni almashtirish, ko'rinmas matn, sun'iy xatolar, ataylab noto'g'ri iqtibos, matnni mexanik qayta ifodalash, tarjima orqali niqoblash yoki boshqa chetlab o'tish usullaridan foydalanish alohida qoidabuzarlik hisoblanadi. Shaxsga doir, tibbiy, xizmat yoki tijorat siri bo'lgan ma'lumotlarni uchinchi tomon AI platformasiga huquqiy asos, zarur rozilik va himoya choralarisiz kiritish taqiqlanadi.

49. Institut AI vositalari va avtomatlashtirilgan aniqlash tizimlarining imkoniyatlari o'zgarganda metodik tavsiyalarni yangilaydi. AI foydalanish deklaratsiyasi, topshiriq talablari, qoralamalar va tekshiruv dalolatnomalari tegishli ish bilan birga saqlanadi. Inson ishtirokidagi tadqiqotda AI yordamida shaxsga doir ma'lumotlarni qayta ishlash Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasi to'g'risidagi nizom asosida oldindan etik ekspertizadan o'tkaziladi.

Uslubiy izoh: AI indikatorlarini talqin qilishda Turnitinning amaldagi rasmiy AI Writing Report yo'riqnomalari asos sifatida olinadi. Mazkur indikator akademik qoidabuzarlikni avtomatik tasdiqlamaydi va inson ekspertizasini almashtirmaydi.

VII. O'QUV-USLUBIY ISHLARDA AKADEMIK HALOLLIK VA ILMIY-TADQIQOT ETIKASI

50. Talaba nazorat va akademik ishlarni tayyorlashda, professor-o'qituvchilar bilan muloqot va nazorat turlarini topshirishda institutning Odob-axloq qoidalariga va mazkur Kodeksda belgilangan akademik halollik talablariga rioya qilishi shart.

51. Professor-o'qituvchining o'quv-uslubiy jarayondagi asosiy vazifasi yaxshi bilim darajasiga ega bo'lish, bilimlarini haqqoniy va aniq shaklda yetkazish, axloqiy jihatdan namuna bo'lish hamda talabalar bilan ularning tahsil olishi va o'zlarini axloq talablariga mos tutishini rag'batlantiradigan munosabatlarni o'rnatishdan iborat.

52. Professor-o'qituvchi o'quv-uslubiy jarayonlarda akademik halollikning quyidagi qoidalariga rioya qilishi zarur:

- akademik vakolatga, ya'ni fan sohasi bo'yicha tayyorgarlikka hamda o'qitayotgan modulga oid ilmiy-tadqiqotlar va zamonaviy qarashlar bo'yicha nazariy hamda amaliy bilimga ega bo'lgan modullar bo'yichagina dars berish;

- barcha tahsil oluvchilarga o'z akademik salohiyatini maksimal darajada rivojlantirish uchun yordam berish; ularni ta'lim olishga, o'qilgan ma'lumotlar va ma'ruzalarga tanqidiy yondashishga, o'rganganlari ustida mulohaza yuritishga va zarur hollarda o'qituvchi tomonidan berilgan ma'lumotga asosli ravishda qarshi fikr bildirishga rag'batlantirish;

– professor-o‘qituvchilar va boshqa talabalar bilan ilmiy-tadqiqot loyihalari va tadbirlarda ishtirok etish;

– talabalarga bahsli axborotni «haqiqat» sifatida taqdim etishdan ko‘ra, ilmiy munozaralarning tabiatini tushunish va ularda ishtirok etish madaniyatini shakllantirishga ko‘maklashish;

– dars mashg‘ulotlarida berilayotgan axborot va ma‘lumotlar dars mazmuni hamda modul xususiyatiga mos bo‘lishini ta‘minlash; professor-o‘qituvchi darsga «vaqt o‘tkazish» uchun emas, bilim va ko‘nikma berish uchun kirishi;

– talabalarining chuqur qadriyatlariga zid kelishi mumkin bo‘lgan vazifa va topshiriqlarni qo‘llashda ehtiyotkor bo‘lish; talaba shaxsiy sabablariga ko‘ra muayyan topshiriqqa e‘tiroz bildirsa, asosli hollarda muqobil vazifa berishga tayyor bo‘lish;

– talabalar bilan muloqotda xushmuomalalik va professionallik qoidalariga rioya qilish, axloqqa zid xatti-harakatlarga murosasizlikni namoyon etish va shaxsiy halollik namunasi bo‘lish;

– talabalar bilan muloqotda va ularni baholashda adolat tamoyiliga ustunlik berish hamda barcha tahsil oluvchilarga nisbatan adolatli bo‘lishga intilish;

– boshqalarni tinglashga, shaxsiy fikr va qarashlardagi farqlarni tan olgan holda o‘z nuqtayi nazarini aniq bayon etishga da‘vat etish;

– auditoriyada talabalar ochiq muloqot qila oladigan, o‘z fikrini erkin bayon etadigan va aqlan rivojlanadigan xavfsiz muhit yaratishga harakat qilish; talabalar baholari va ularga oid shaxsiy ma‘lumotlar maxfiyligini ta‘minlash orqali ularga hurmatni namoyish etish;

– o‘quv modulining maqsadi va talablarini to‘liq bayon etish hamda baholashning aniq mezonlari haqida batafsil ma‘lumot berish;

– muallifligida o‘quv-uslubiy ishlar (darslik, o‘quv qo‘llanma, o‘quv-uslubiy qo‘llanma, modul kontentlari va boshqalar)ni tayyorlashda ushbu Kodeks talablariga qat‘iy rioya qilish;

– muallifligidagi o‘quv-uslubiy ishlarni chop etishni ilmiy unvon olish mezonlarini bajarish vositasi sifatidagina emas, balki talabalarga sifatli bilim berish va ularni zamonaviy o‘quv adabiyotlari bilan ta‘minlash vositasi sifatida ko‘rish;

– talabalarni baholashda birdek yaxshi natijaga erishish uchun barchaga teng imkoniyat beruvchi xolis usul va vositalardan foydalanish hamda Institutning boshqa hujjatlarida belgilangan talablarga rioya qilish.

53. Talabalar o‘quv jarayonida nazorat turlarini (joriy, oraliq va yakuniy) topshirishda hamda Institut xodimlari va boshqa talabalar bilan munosabatlarda ushbu Kodeksning III bobida belgilangan qoidalarga va Institutning boshqa ichki hujjatlariga rioya qilishlari zarur.

54. O‘quv jarayonida nazorat turlarini (oraliq va yakuniy) topshirishda yozma ishlarning originalligi (o‘ziga xosligi) har bir holatning mohiyatidan kelib chiqib baholanadi. Bitiruv malakaviy ishining originalligi bakalavriat darajasi uchun kamida 70%, magistrlik dissertatsiyasi uchun esa kamida 80% bo‘lishi zarur. Ushbu talablarga rioya qilinmagan ishlar ilmiy rahbar va taqrizchilar

tomonidan keyingi bosqichga hamda himoyaga tavsiya qilinmasligi va akademik halollik hamda ilmiy-tadqiqot etikasi buzilishi sifatida baholanishi mumkin.

55. BMI va magistrlik dissertatsiya ishi bo'yicha ilmiy rahbar (keyingi o'rinlarda – ilmiy rahbar) ushbu Kodeks qoidalariga rioya qilishi va manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymasligi zarur. Ilmiy rahbar fan va ta'limga daxldor bo'lgan tamoyillardan xabardor bo'lishi va ularga rioya qilishi zarur. Jumladan:

- talaba bilan shaxsiy munosabatlarga yo'l qo'ymaslik;
- talabaning ishini baholashda xolislikka rioya qilish va talabaning tayyorgarlik darajasiga nomutanosib topshiriq bermaslik;
- o'zi ilmiy rahbar bo'lgan ishlarni o'zlashtirmaslik;
- talaba va ilmiy jamoatchilik oldida halol va ochiq bo'lish;
- manfaatlar to'qnashuvi sababli ilmiy rahbar bo'lishdan voz kechishi yoki o'zini o'zi rad etishi;
- tamagirlik qilish yoki ishni o'zi yozib berishni taklif qilmasligi;
- ishni maxsus elektron antiplagiat (Turnitin) dasturlaridan o'tkazishi;
- talabalar bilan har qanday munosabatda shaxsiy halollikni yuqori darajada saqlashi.

56. Xodimlar o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma, modul kontentlari va boshq.)ni tayyorlashda va chop etishda ushbu Kodeks qoidalariga rioya qilishi zarur.

Muallif moliyaviy qo'llab-quvvatlashning ilmiy-tadqiqot natijalariga bo'lgan ehtimoliy ta'sirini o'quvchi baholay olishi uchun o'quv-uslubiy ishni tayyorlash va chop etishga berilgan barcha moliyaviy yordamlar, grantlar, shuningdek mazkur ishni yaratishga moliyaviy ko'mak bergan jismoniy yoki yuridik shaxslar haqidagi ma'lumotlarni oshkor qilishi zarur.

O'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma, modul kontentlari va boshq.)ning originalligi (o'ziga xosligi) kamida 75% ni tashkil etishi talab etiladi.

57. O'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma, modul kontentlari va boshq.) tayyorlash va chop etishda ushbu Kodeksning 13, 14, 18, 19, 27, 28, 29–31-bandlarida belgilangan talablarga qat'iy rioya qilishlari zarur.

58. BMI, magistrlik dissertatsiyasi hamda o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma va boshqalar)ga taqrizchi sifatida belgilangan shaxs quyidagi etika qoidalariga rioya qilishi zarur:

- ishni maxsus elektron antiplagiat tizimi (Turnitin yoki Institutda rasmiy qo'llaniladigan boshqa tizim) orqali tekshirish;
- o'zi taqrizchi bo'lgan ishlarni o'zlashtirmaslik;
- taqriz berilayotgan ishga nisbatan mas'uliyatli, halol va ochiq bo'lish;
- ishni shaxsiy adovatdan xoli, bosiq va professional tarzda baholash;
- o'z bahosini batafsil izohlash, muallif uchun manfaatli bo'lgan konstruktiv tanqid va tavsiyalarni asoslab berish;
- umumiy va tushunarsiz, ishning mazmuniga ta'sir ko'rsatmaydigan kamchiliklar yoki texnik sabablarni ishni tavsiya qilmaslikning yagona asosi sifatida ko'rsatmaslik;

– o‘z gipotezasi yoki ilmiy natijalariga mos yoki mos emasligidan qat’i nazar, ilmiy-tadqiqot ishiga xolis baho berish;

– taqrizda ko‘rsatilgan ma’lumotlarni soxtalashtirmaslik va chalkashlikka sabab bo‘lishi mumkin bo‘lgan asossiz ma’lumotlardan foydalanmaslik;

– taqrizni belgilangan muddatda taqdim etish, kechikish ehtimoli bo‘lsa, bu haqda tegishli mas’ulni oldindan xabardor qilish;

– axloqqa zid, shubhali yoki noprofessional holatlar aniqlansa, Institutning vakolatli organi, jumladan Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasiga xabar berish.

59. Akademik halollik qoidabuzarligiga oid materiallar Institut Kengashi yoki uning qarori bilan tuzilgan Akademik halollik komissiyasi tomonidan ko‘rib chiqiladi. Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi faqat inson ishtirokidagi tadqiqotlar, ongli rozilik, ishtirokchi xavfsizligi va shaxsga doir ma’lumotlarni himoya qilish bo‘yicha o‘z Nizomida belgilangan vakolat doirasida xulosa beradi.

VIII. ILMIY-TADQIQOT ISHLARIDA AKADEMIK HALOLLIK VA ILMIY-TADQIQOT ETIKASI

60. Ilmiy-tadqiqot faoliyatini amalga oshirishda Kodeksning asosiy shartlari quyidagilardan iborat:

– mualliflikni to‘g‘ri belgilash – mualliflik huquqi tamoyillariga rioya qilgan holda, ilmiy ishlarga ijodiy hissa qo‘shgan shaxslargina muallif yoki hammuallif sifatida ko‘rsatilishi; tadqiqotda ishtirok etmagan shaxslarni hammualliflar qatoriga kiritishga yo‘l qo‘yilmasligi;

– plagiatga yo‘l qo‘ymaslik, havolalarni to‘g‘ri va to‘liq taqdim etish;

– muhofaza qilinadigan ijodiy faoliyat natijalarini o‘zlashtirishga yo‘l qo‘ymaslik;

– ilmiy yangilikka e’tibor qaratish;

– ilmiy polemika (munozara)da to‘g‘rilikka rioya qilish, taqrizchi, sharhlovchi yoki tadqiqotchini haqorat qilish va kamsitishga yo‘l qo‘ymaslik;

– tajribalar o‘tkazish va ilmiy nazariyalarni shakllantirishda ilmiy vijdonlilikka rioya qilish;

– shaxsiy kasbiy javobgarlikni anglash;

– tamagirlikka va pul evaziga ilmiy ish yozib berishga yo‘l qo‘ymaslik, salbiy oqibatlar uchun axloqiy javobgarlikni anglash.

61. Quyidagilar ilmiy-tadqiqotda odob-axloq qoidalari (etikaning buzilishi) hisoblanadi:

– plagiat, soxtalashtirish yoki qalbaki ma’lumotlar yaratish;

– mualliflikni yoki ilmiy ishlarga hissa qo‘shganlikni tan olmaslik;

– mualliflik huquqi obyektlari yoki maxfiy (konfidensial) qo‘lyozmalardagi ma’lumotlar yoxud shaxsiy suhbatlardan tegishli ruxsatsiz foydalanish;

– arxiv hujjatlaridan foydalanish qoidalarini buzgan holda arxiv materiallaridan foydalanish;

– ataylab yolg‘on ma’lumotlarni taqdim etish yoki vijdonsiz vositachilarga murojaat qilish orqali xalqaro ko‘rsatkichlar bo‘yicha maqolaning «ilmiy darajasini oshirish»;

- ilmiy-tadqiqot ishida tahlil qilinmagan hamda empirik (amaliy) jihatdan o‘z isbotini topmagan takliflarni ishning xulosa qismida bayon qilish;
- mazkur Kodeksning IV bobida nazarda tutilgan ilmiy-tadqiqot etikasini buzish shakllari;
- O‘zbekiston Respublikasi qonunchiligi, Institut Ustavi, o‘rnatilgan ichki tartib-qoidalar va boshqa lokal hujjatlarga rioya qilmaslik;
- ilmiy tadqiqotlar doirasidagi boshqa turdagi faoliyat ham Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi tomonidan odob-axloq qoidalarining buzilishi deb tan olinishi mumkin.

62. Ilmiy-tadqiqot ishlarining originalligi (o‘ziga xosligi) (ilmiy maqolalar, monografiyalar, PhD va DSc dissertatsiyalari) kamida 85% ni tashkil qilishi hamda iqtiboslarning umumiy hajmidan o‘zining ishlariga bo‘lgan iqtiboslari 15% dan ko‘p bo‘lmasligi kerak.

Kafedralar tomonidan BMI va magistrlik ishlari, shuningdek PhD va DSc dissertatsiyalarining dastlabki muhokamasida ishlar maxsus elektron antiplagiat tizimi (Turnitin yoki Institutda rasmiy qo‘llaniladigan boshqa tizim) orqali tekshirilishi shart.

Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi talablariga rioya qilinmagan ishlar keyingi bosqichga tavsiya qilinmasligi zarur.

Ushbu talabga rioya qilinmagan va mazkur Kodeks talablariga mos kelmaydigan ishlarni keyingi bosqichga tavsiya qilganlik uchun kafedra mudiri, ilmiy rahbar, taqrizchilar hamda Ilmiy seminar raisining javobgarligi Institut Kengashi va Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi majlislarida ko‘rib chiqiladi.

63. Tadqiqotchi (muallif)ning ilmiy-tadqiqot etikasi bo‘yicha majburiyatlari ushbu Kodeksning 12-bandida ko‘rsatilgan bo‘lib, tadqiqotchi ushbu majburiyatlarni va ushbu Kodeks talablarini bajarishi shart.

Shu bilan birga, muallifning ilmiy-tadqiqot faoliyatidagi axloqiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

- muallif (yoki mualliflar jamoasi) ilmiy-tadqiqotlar natijalarining yangiligi va ishonchliligi uchun birlamchi javobgar hisoblanadi;
- muallif(lar) maqolada tavsiflangan ilmiy-tadqiqotning originalligini kafolatlashi zarur. Boshqa mualliflarning ishi yoki so‘zlari ishlatilsa, manbaga havolalar yoki iqtiboslar ko‘rsatilishi shart. Juda ham ko‘p iqtiboslar keltirish axloqqa zidligini unutmang, har qanday shakldagi plagiatga esa mutlaqo yo‘l qo‘yilmaydi;
- muallif(lar) ommaviy e‘lon qilish uchun mo‘ljallanmagan ma’lumotlardan foydalanishdan ehtiyot bo‘lishi kerak;
- muallif(lar) boshqa ishlardagi iqtiboslar va havolalarni to‘g‘ri va aniq shakllantirishi kerak. Barcha holatlarda asl manbaga havola ko‘rsatilishi kerak;
- muallif(lar) ilmiy izlanish natijalarining haqqoniyligiga javob beradi.
- oldindan xato qilingan yoki qalbakilashtirilgan fikrlar berish nojoizdir. Chop etilgan materiallarning muallif(lar)i keltirilgan faktlar, iqtiboslar, statistik va boshqa ma’lumotlarning haqqoniyligi uchun javobgardir;
- muallif(lar) taqrizchining savollariga professional va tezkor javob berishi, zarur tushuntirishlar va qo‘shimcha ma’lumotlarni taqdim etishi kerak; muallif(lar)

ilmiy-tadqiqotni moliyalashtirishning barcha manbalarini, shu jumladan to'g'ridan-to'g'ri va bilvosita moliyaviy yordam, asbob-uskunalar yoki materiallar bilan ta'minlash va boshqa turdagi moliyaviy yordam manbalarini ko'rsatishi kerak;

- muallif(lar) boshqa nashrga taqdim etilgan va ko'rib chiqilayotgan qo'lyozmani taqdim etmasligi kerak;

- agar muallif(lar) ilmiy-tadqiqotni ko'rib chiqish bosqichida yoki nashr etilgandan keyin jiddiy xatolar yoki noaniqliklarni aniqlasa, imkon qadar tezroq tahririyatni va ilmiy jamoatchilikni xabardor qilishlari kerak;

- muallif(lar) uchinchi tomon ilmiy-tadqiqotlarini tanqid qilish yoki sharhlashda axloqiy me'yorlarga rioya qilishlari kerak;

- muallif(lar) o'z qo'lyozmalarining natijalari yoki talqiniga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan har qanday muhim manfaatlar to'qnashuvini oshkor qilishlari kerak.

64. Taqdim etilgan ishning konsepsiyasi, loyihasi, bajarilishi yoki interpretatsiyasiga: munosib hissa qo'shgan shaxslar maqola mualliflari soniga kiradi.

Mualliflik darajasi, obro'si yoki ta'siri tufayli, shuningdek, shaxsiy munosabatlari yoki to'lov evaziga ayrim shaxslar mualliflar ro'yxatiga kiritilishi holatlarida mualliflik mustasno etilishi kerak. Agar davom etayotgan ilmiy-tadqiqotning muayyan bosqichlarida ishtirok etgan boshqa shaxslar bo'lsa, ular maqola matnida qayd etilishi mumkin.

Muallif barcha hammualliflar maqolaning yakuniy shaklini o'qib chiqishlari va ma'qullaganliklarini hamda uni nashr etishga rozi bo'lishlarini ta'minlashi kerak.

65. Ilmiy rahbar (maslahatchi) etib ilmiy-tadqiqot ishi mavzusi bo'yicha ilmiy maqolalar chop etgan, ilmiy-tadqiqot mavzusi bo'yicha malakali mutaxassis sifatida tanilgan hamda izlanuvchiga ilmiy va o'quv-metodik yordam ko'rsatish maqsadida ushbu sohada ilmiy rahbarlik qilish huquqiga ega bo'lgan shaxs tayinlanishi zarur.

Ilmiy rahbar akademik savodxonlik va halollik namunasi bo'lishi, tanqid, maslahat va takliflarga ochiq bo'lishi kerak. Ilmiy rahbar o'zi rahbarlik qilayotgan tadqiqotchining taqrizchisi bo'la olmaydi.

Ilmiy rahbar (maslahatchi) faoliyatidagi axloqiy tamoyillar quyidagilardan iborat:

- tadqiqotchining mavzuni ko'rib chiqishga tayyorgarlik darajasini belgilash va mavzu tanlashda uni to'g'ri yo'nalishga yo'naltirish;

- konsultatsiyalar o'tkazish va tadqiqotchi tomonidan dissertatsiya ustida ishlashning butun jarayonini to'liq tushunishga erishish;

- ish rejasini tuzishda yordam berish, jumladan ishning vazifalari va maqsadlarini belgilash;

- individual rejaning aniq bajarilishini, jumladan maqsadlarni amalga oshirish muddatlariga rioya etilishini nazorat qilish;

- tadqiqotchi bilan ishlashda shaxsiy munosabatlar asosida manfaatlar to'qnashuviga yo'l qo'ymaslik;

– ilmiy-tadqiqot ishiga xulosa berishdan avval ishni maxsus elektron antiplagiat tizimidan o‘tkazib, mazkur Kodeks talablariga rioya qilinishini ta’minlash;

– hammualliflikda har bir hammuallifning ishga qo‘shgan hissasi nashr mazmuni uchun javobgarlikni o‘z zimmasiga olish uchun yetarli bo‘lishini ta’minlash; ilmiy rahbar ta’lim oluvchining intellektual mulki hisoblangan ilmiy ishiga umuman hissa qo‘shmagan holda hammuallif bo‘lishni talab qilishga haqli emas;

– tayyor ilmiy ishlar materiallarini turli shakldagi mukofot evaziga yoki shaxsiy manfaatdorlik maqsadida uchinchi shaxslarga tarqatmaslik;

– ta’lim oluvchiga nisbatan xolis bo‘lish; rahbarning fikr-mulohazalari va tavsiyalari ishning ilmiy saviyasini oshirishga qaratilgan obyektiv va asosli bo‘lishi;

– o‘z ehtiyojlari uchun tadqiqotchining tugallangan yoki chop etilmagan ishidan ruxsatsiz nusxa olmaslik;

– himoyaning barcha bosqichlarida taqrizchi, opponent yoki boshqa shaxslardan tadqiqotchining ishiga ijobiy baho berish, yoqlab ovoz berish yoxud oldindan ma’lum savollarni berishni so‘ramaslik;

– himoya jarayonida taqrizchilar, opponentlar va yetakchi tashkilotni belgilash jarayoniga noqonuniy ta’sir ko‘rsatmaslik.

66. Ilmiy rahbar xulosasi ilmiy rahbar tomonidan shaxsan yozilishi va imzolanishi kerak. Ilmiy rahbar xulosasida quyidagi ma’lumotlar bo‘lishi shart:

– dissertatsiya mavzusining dolzarbligi;

– ishda bayon etilgan ilmiy qoidalar, xulosalar va tavsiyalarning ilmiy yangiligi, asosliliigi va ishonchliligi;

– olingan natijalarning amaliy ahamiyati;

– natijalarning fan uchun ahamiyati haqida (adabiyotlar, manbalarni tahlil qilish, aniq usullarni qo‘llash va boshqalar);

– dissertatsiya ilmiy-tadqiqoti natijalari ekspertizadan o‘tkaziladigan jurnallarda nashr etilganligi to‘g‘risidagi ma’lumotlar;

– ishning rasmiylashtirish talablariga muvofiqligi to‘g‘risidagi xulosa.

67. Ilmiy-tadqiqot doirasida nashr etilgan barcha maqolalar va materiallar ochiq, anonim yoki ikki tomonlama anonim sharhlash tamoyillaridan biriga muvofiq tashkil etilgan majburiy ekspertizadan o‘tkaziladi.

Taqrizchi (rasmiy opponent) faoliyatida ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalari:

– ilmiy-tadqiqot ishiga taqriz berishdan avval ishni maxsus elektron antiplagiat tizimidan o‘tkazib, mazkur Kodeks talablariga rioya qilinishini ta’minlash;

– mualliflik huquqi materiallarini ilmiy ekspertizadan o‘tkazishda xolislikka rioya qilish; ishni maxfiy (konfidensial) hujjat sifatida ko‘rib chiqish va vakolati bo‘lmagan uchinchi shaxslarga bermaslik;

– taqriz berish jarayonida olingan ma’lumotlar yoki g‘oyalarning maxfiyligini saqlash, ulardan shaxsiy manfaatlar uchun foydalanmaslik, qo‘lyozma va sharhning tafsilotlarini oshkor qilmaslik;

– baholanayotgan ishning boshqa ilmiy ish bilan ahamiyatli yoki qisman o‘xshashligiga, shuningdek tegishli manbalarga havolalar yo‘qligiga e‘tibor qaratish;

– Institut Kengashi kotibi va boshqa vakolatli shaxslardan tashqari hech kim bilan taqriz uchun taqdim etilgan ishni muhokama qilmaslik va materiallarni tarqatmaslik;

– taqrizchining fikr-mulohazalari va takliflari ishning ilmiy va uslubiy darajasini oshirishga qaratilgan, xolis va asosli bo‘lishi;

– taqrizda ko‘rsatilgan ma‘lumotlarni soxtalashtirmaslik va chalkashlikka sabab bo‘ladigan asoslarni keltirmaslik;

– ko‘rib chiqish jarayonida olingan materiallar va g‘oyalardan o‘z nomidan yoki shaxsiy manfaatlar yo‘lida foydalanmaslik;

– taqrizni belgilangan muddatda taqdim etish, kechikish ehtimoli bo‘lsa tegishli mas‘ulni xabardor qilish;

– o‘z shaxsiy ehtiyojlari uchun ishdan nusxalar olmaslik;

– ilmiy ish nashr etilishidan oldin uning mazmuniga oid materiallardan o‘z manfaatlari uchun foydalanmaslik;

– taqrizchi ko‘rib chiqilayotgan ilmiy ish yoki uning bir qismining muallifini taxmin qilsa, muallif bilan faqat ilmiy seminar, kengash yoki tahririyatning tegishli ruxsati asosida bog‘lanish;

– ishni o‘rganish jarayonida ilmiy-tadqiqot etikasi buzilishi bo‘yicha holatlar yoki shubhali, noprofessional elementlar aniqlansa, Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasiga xabar berish.

Taqdim etilgan ilmiy ishni baholash uchun o‘zini yetarli malakaga ega emas deb hisoblagan yoki xolis bo‘la olmaydigan taqrizchi, shuningdek manfaatlar to‘qnashuvi yuz bergan taqdirda, bu haqda xabar berib, ishni ko‘rib chiqish jarayonidan chetlashtirilishini so‘rashi shart.

68. Opponent taqrizni boshqa shaxslarning yordamisiz shaxsan yozishi kerak. Ilmiy taqriz quyidagi talablarga javob berishi lozim:

– ilmiy ish mavzusi va muallifi to‘g‘risida (taqrizchi oshkor qilinmagan taqdirda o‘zi haqida) aniq va qisqa ma‘lumot berish;

– tanlangan mavzuning dolzarbligiga baho berish;

– dissertatsiyada keltirilgan ilmiy tafsilotga qisqacha baho berish;

– ilmiy-tadqiqotning asosiy natijalari, xulosa hamda amaliy va nazariy tavsiyalar qay darajada asoslanganligi va yangiligini baholash;

– dissertatsiyaning unga qo‘yilgan talablarga muvofiqqligini aniqlash;

– umumiy xulosalarni ishonchli dalillar va tegishli havolalar bilan tasdiqlash, tanqidiy fikrlarni aniq bayon etish;

– ilmiy-tadqiqotning ijobiy va salbiy tomonlarini aniq va qisqa tavsiflash;

– kamsituvchi shaxsiy mulohazalar yoki asossiz ayblovlardan saqlanish;

– ilmiy ishni nashrga, keyingi bosqichga yoki ommaviy himoyaga tavsiya qilish haqida xulosa berish.

Ilmiy taqriz hajmi odatda 4000 belgidan oshmasligi tavsiya etiladi.

69. O'z faoliyatida muharrir mualliflik huquqi bilan himoyalangan asarlarni nashr etish uchun javobgardir, bu esa ilmiy-tadqiqot etikasining quyidagi asosiy qoidalariga rioya qilish zarurligini taqozo etadi:

- muharrir mualliflarning irqi, jinsi, diniy e'tiqodi, kelib chiqishi, fuqaroligi, ijtimoiy mavqeyi yoki siyosiy imtiyozlaridan qat'i nazar, qo'lyozmalarning intellektual mazmunini baholashi kerak;

- nashr qilish to'g'risida qaror qabul qilishda muharrir ma'lumotlarning ishonchliligini va ko'rib chiqilayotgan ishning ilmiy ahamiyatini hisobga oladi;

- muharrir unga taqdim etilgan qo'lyozmalardagi nashr etilmagan ma'lumotlardan shaxsiy maqsadlarda foydalanmasligi yoki ularni muallifning yozma rozilgisiz uchinchi shaxslarga bermasligi kerak. Tahrirlash jarayonida olingan ma'lumotlar yoki g'oyalar maxfiy saqlanishi va shaxsiy manfaatlar uchun ishlatilmasligi lozim;

- tahrirlovchi materialni plagiat deb hisoblash uchun yetarli asoslar mavjud bo'lsa, uni nashr etishga ruxsat bermasligi kerak;

- muharrir nashriyot bilan birgalikda ko'rib chiqilgan qo'lyozmalar yoki nashr etilgan materiallar yuzasidan javobsiz da'volarni qoldirmasligi, ziddiyatli vaziyat aniqlansa, buzilgan huquqlarni tiklash uchun barcha zarur choralarni ko'rishi kerak;

- agar tahririyatning barcha talablariga javob beradigan nashrga tayyor boshqa mualliflarning asarlari mavjud bo'lsa, muharrir nashriyot bilan birgalikda bir muallifning asarlarini bir ilmiy jurnalning ketma-ket ikki yoki undan ortiq sonida nashr etishga ruxsat bermasligi kerak;

- to'rt nafardan ortiq muallif ishtirokidagi maqolalarni chop etishga ruxsat bermasligi tavsiya qilinadi.

70. Nashriyot o'z faoliyatida mualliflik huquqiga oid asarlarni nashr etish uchun javobgardir, bu esa quyidagi asosiy tamoyillar va tartiblarga rioya qilishni talab qiladi:

- muharrirlar, tahrir hay'ati (tahririyat hay'ati), taqrizchilar, mualliflar tomonidan axloqiy me'yorlarni amalga oshirishga ko'maklashish;

- nashrlar mualliflaridan olingan ma'lumotlar va har qanday boshqa ma'lumotlar e'lon qilinmaguncha ularning maxfiyligini ta'minlash;

- intellektual mulk va mualliflik huquqini himoya qilish;

- zaruratga ko'ra tuzatishlar, tushuntirishlar, raddiyalar va uzrlarni e'lon qilish;

- adolatsiz, sifatsiz maqolalarni nashr qilishni rad qilish;

- ilmiy nashrning o'z vaqtida chop etilishini ta'minlash.

71. Axloq qoidalarini buzish holatlarining oldini olish uchun ilmiy-tadqiqot yoki uning natijalarini baholash jarayonida ishtirok etayotgan barcha tomonlar manfaatlar to'qnashuvi holatini istisno qilishi kerak. Manfaatlar to'qnashuvi muallif, taqrizchi yoki Institut vakilining xolisligiga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan moliyaviy, ilmiy yoki shaxsiy munosabatlar mavjud bo'lganda yuzaga keladi. Ikki tomonlama majburiyatlar, raqobatdosh manfaatlar yoki raqobatdosh sodiqlik tushunchasiga kiradigan munosabatlar aniqlanishi, ochiq e'lon qilinishi va belgilangan tartibda boshqarilishi kerak.

IX. ILMIY-TADQIQOT ISHI TURLARI

72. Ilmiy maqola – muayyan soha bo'yicha mantiqiy izchillikda tayyorlangan, ilmiy jihatdan yangi, original, dolzarb va konseptual masalaga bag'ishlangan, undagi muammolar atroflicha tahlil qilinib, ilmiy-nazariy hamda amaliy yechimlar (xulosalar) keltiriladigan ilmiy-tadqiqot ishi. Ilmiy-tadqiqot materiallari va ularning tahlilini maqola shaklida ilmiy jurnallarda chop etish izlanuvchilarning ilmiy tajribasi va erishgan natijalarini keng jamoatchilik e'tiboriga yetkazishga xizmat qiladi.

73. Ilmiy tezis – muayyan soha bo'yicha ilmiy jihatdan yangi, original, dolzarb va konseptual masalaga bag'ishlangan hamda unda ilmiy-nazariy va amaliy xulosalar ilgari surilgan ilmiy-tadqiqot natijasini qisqa va lo'nda shaklda ifodalovchi ilmiy-tadqiqot ishi. Ilmiy tezis ilmiy-tadqiqot natijasi sifatida ilmiy tadbirlar (konferensiya, davra suhbat) o'tkazilishidan oldin yoki tadbir yakuni bo'yicha e'lon qilinadigan nashrlarda chop etiladi.

74. Monografiya – qoida tariqasida, bir muallif (tadqiqotchi) tomonidan yoziladigan, muayyan muammo yoki mavzuni to'liq va batafsil tadqiq etishga bag'ishlangan fundamental ilmiy yoki ilmiy-ommabop nashr. Monografiyani chop etishdan maqsad amalga oshirilgan ilmiy va amaliy ishlar natijalarini umumlashtirishdan iborat. Monografiya muayyan sohadagi dolzarb mavzuni chuqur tadqiq etishga qaratiladi, ushbu mavzu yuzasidan tegishli adabiyotlar keng tahlil qilinadi va umumlashtiriladi, fanni rivojlantirishga yo'naltirilgan yangi g'oyalar va gipotezalar ilgari suriladi. Doktorlik dissertatsiyalari doirasida amalga oshirilgan ilmiy-tadqiqotlarning muayyan qismi monografiya ko'rinishida ilmiy jamoatchilikka taqdim etilishi mumkin.

75. Risola (broshyura) – muayyan sohaning kichik yo'nalishlari yoki dolzarb ahamiyatga molik masalalarining asosiy jihatlari tahlil etiladigan, asosiy tushunchalar bayon qilinadigan hamda mavzuga oid muammolar yuzasidan umumiy yechimlar keltiriladigan yoki jamiyatdagi mavjud muammolar yechimini ommaga tushunarli tilda ifodalash maqsadida yaratiladigan ilmiy-tadqiqot ishi.

Qoida tariqasida, risola 3–4 bosma taboqdan ko'p bo'lmagan hajmda, yumshoq muqovada chop etiladi.

76. Dissertatsiya – bilimlarning tegishli tarmog'ida muhim ahamiyatga ega masalaning yangi yechimidan iborat yoki dolzarb ilmiy masalaning yechimiga qaratilgan ilmiy asoslangan ilmiy-texnik yoki ijtimoiy-iqtisodiy tavsiyalar ishlab chiqilgan tugallangan shakldagi ilmiy ish. Shuningdek, dissertatsiyada muhim ijtimoiy-iqtisodiy, ilmiy yoki amaliy muammolar yechimi keltirilgan yoki tegishli fan sohasining istiqbolli yo'nalishini rivojlantirish uchun yirik yutuq sifatida baholanadigan yangi nazariy qoidalar kompleksi; ishlab chiqilgan bo'lishi yoki joriy etilishi fan va texnika, ijtimoiy-siyosiy soha yoki iqtisodiyot tarmog'ining rivojlanishiga salmoqli hissa qo'shadigan nazariy-metodologik va uslubiy asoslar, ilmiy asoslangan texnik, iqtisodiy yoki texnologik yechimlar ishlab chiqilgan (takomillashtirilgan) bo'lishi mumkin.

X. ILMIY-TADQIQOTLAR MAZMUNIGA QO‘YILGAN TALABLAR

77. Ilmiy maqola mazmuniga qo‘yilgan talablar:

Ilmiy maqola muayyan soha bo‘yicha ilmiy jihatdan yangi, original, dolzarb va konseptual masalaga bag‘ishlanadi hamda unda belgilangan muammolar atroflicha qiyosiy tahlil qilinib, ilmiy-nazariy hamda amaliy yechim (xulosa)lar keltiriladi.

78. Maqolaning quyidagi tuzilma (struktura)ga rioya qilingan holda tayyorlanishi tavsiya qilinadi:

qisqacha kirish – maqola mavzusiga oid fanning taraqqiyoti darajasi va tanlangan muammoning dolzarbligi aks ettiriladi;

qo‘yilgan maqsad va uni asoslash – maqoladan ko‘zlangan maqsad yoritilgani holda tanlangan muammoning fandagi shu muammolar ichidan xususiyliigi yoki alohidaligi ajratib ko‘rsatiladi va ilmiy-tadqiqot savollari keltiriladi;

ilmiy muammoning tavsifi va yechimi – mavzuga oid adabiyotlardan hamda ilmiy-tadqiqot jarayonida to‘plangan ilmiy va amaliy materiallar har tomonlama tahlil va tavsif qilinadi, shuningdek, tayyorlangan axborot matni ko‘rgazmali (illyustratsion) material bilan mustahkamlanishi mumkin. Ilmiy maqolada muayyan muammoga oid xorijiy davlatlar tajribasi, modellar tahlil etilishi va qaysi model mazkur muammoni hal etishga yordam berishi keltirilishi lozim;

– yakuniy qism – har tomonlama asoslantirilgan va isbotlangan ilmiy-nazariy hamda amaliy ahamiyatga ega xulosa va takliflardan iborat bo‘ladi.

Maqolalarda keltirilgan fikr-mulohaza va ma’lumotlar uchun muallif javobgardir.

79. Ilmiy tezis mazmuniga qo‘yilgan talablar:

Ilmiy tezis muayyan soha bo‘yicha ilmiy jihatdan yangi, original, dolzarb va konseptual masalaga bag‘ishlanadi va unda ilmiy-nazariy va amaliy xulosalar ilgari suriladi. Ilmiy tezisdagi muayyan ilmiy-nazariy va amaliy muammoga taklif etilayotgan yechim bo‘lsa-da, uning mazmuni va nazariy-amaliy ahamiyati isbotlanishi talab qilinmaydi.

Ilmiy tezis amalga oshirilgan ilmiy-tadqiqot (ilmiy maqola, dissertatsiya va boshqalar)ning asosiy natijalarini qisqa va lo‘nda oshkor qilish maqsadida tayyorlanadi. Tezisdagi muallifning ilmiy qarashlari aks ettirilishi kerak. Plagiatga yo‘l qo‘yilmasligi, havolalarni to‘g‘ri va to‘liq taqdim etish lozim.

80. Tezisning quyidagi tuzilmaga rioya qilingan holda tayyorlanishi tavsiya qilinadi:

qisqacha kirish – tezis mavzusiga oid tanlangan muammoning dolzarbligi aks ettiriladi;

qo‘yilgan maqsad va uni asoslash – tezisdan ko‘zlangan maqsad yoritilgani holda; tanlangan masalaning fandagi shu muammolar ichidan xususiyliigi yoki alohidaligi ajratib ko‘rsatiladi;

xulosa qismi – ilmiy-tadqiqot jarayonida ishlab chiqilgan ilmiy va amaliy tadqiqot xulosalari beriladi.

Tezisdagi keltirilgan fikr-mulohaza va ma’lumotlar uchun muallif javobgardir.

81. Ilmiy ish (dissertatsiya) mazmuniga qo‘yilgan talablar:

– Dissertatsiya fan va texnikaning muayyan sohasidagi katta ilmiy nazariy muammoni hal qilishi, fan va amaliyotning rivojiga hissa qo‘shadigan muayyan sohada belgilangan muammolarini ilmiy-nazariy va amaliy yechimlariga bag‘ishlangan bo‘lishi, ilmiy jihatdan yangi, original, dolzarb va konseptual masalaga bag‘ishlangan bo‘lishi lozim.

82. Dissertatsiyaning kirish qismida quyidagilar yoritib berilishi kerak:

- dissertatsiya mavzusining dolzarbligi va zarurati;
- ilmiy-tadqiqotning respublika fan va texnologiyalari rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlariga mosligi;
- dissertatsiya mavzusi bo‘yicha xorijiy ilmiy-tadqiqotlar sharhi (faqat fan doktori (Doctor of Science) dissertatsiyasi uchun);
- muammoning o‘rganilganlik darajasi;
- dissertatsiya ilmiy-tadqiqotining dissertatsiya bajarilgan ilmiy tashkilot yoki ta‘lim muassasasining ilmiy-tadqiqot ishlari rejalari bilan bog‘liqligi;
- ilmiy-tadqiqotning maqsadi;
- ilmiy-tadqiqotning vazifalari;
- ilmiy-tadqiqotning obyekti;
- ilmiy-tadqiqotning predmeti;
- ilmiy-tadqiqotning usullari;
- ilmiy-tadqiqotning ilmiy yangiligi;
- ilmiy-tadqiqotning amaliy natijalari;
- ilmiy-tadqiqot natijalarining ishonchliligi;
- ilmiy-tadqiqot natijalarining ilmiy va amaliy ahamiyati;
- ilmiy-tadqiqot natijalarining joriy qilinishi;
- ilmiy-tadqiqot natijalarining approbatsiyasi;
- ilmiy-tadqiqot natijalarining e‘lon qilinganligi;
- dissertatsiyaning tuzilishi va hajmi.

83. Dissertatsiyaning asosiy matni uch qismdan – tahliliy, nazariy va amaliy qismlardan iborat bo‘lib, ular jami ikkitadan to‘rttagacha bobni qamrab oladi.

Tahliliy qismda dissertatsiya mavzusiga oid adabiy manbalar va ilmiy ishlar tahlil qilinadi, ular tanqidiy baholanadi hamda yetarlicha ishlab chiqilmagan masalalar aniqlanadi. Ilmiy-tadqiqot usullari va ularning vazifalarni hal qilishda qo‘llanilishi tahlil qilinadi. Tahliliy qism muayyan masala bo‘yicha keyingi ilmiy-tadqiqotlar zarurligi to‘g‘risidagi xulosalar bilan yakunlanadi.

Nazariy qismda tadqiqotchi o‘z ishlanmalarining tavsifini, ularni amalga oshirish usullarini taqdim etadi va o‘rganish kursini boshqaradi.

Amaliy qismda tadqiqotchi ishlanmalariga muvofiq amalga oshirilgan hisob-kitoblar, tajribalar va tahlillar natijalari beriladi.

84. Monografiya mazmuniga qo‘yilgan talablar:

Monografiyada tadqiq etilayotgan ilmiy muammoni o‘rganishning dolzarbligi, mavjud holati, mavzuga oid adabiyotlarning qisqacha tahlili, asosiy ilmiy tushunchalar va terminlarning mazmuni kabi masalalar o‘z ifodasini topadi. Ushbu holat o‘quvchida monografiya bilan tanishishi uchun mo‘ljal olishi imkonini beradi.

Monografiyaning asosiy qismida mavzu mohiyati mantiqiy izchillikda, to'liq va muayyan dalillar asosida bayon etiladi. Monografiyada tadqiq etilayotgan ilmiy muammoni hal etish uchun bevosita ahamiyatga ega bo'lmagan qolgan barcha materiallar monografiyaning oxirida ilova shaklida berilishi mumkin.

Monografiyaning xulosa qismida tadqiq etilgan muammoning mantiqiy yakuni bayon etiladi, unda mazkur ishdagi muallifning umumlashtiruvchi yakuniy baholari ifodalanadi. Shuningdek, olingan natijalar, ilgari surilayotgan ilmiy xulosalar, amaliy takliflar, ilmiy izlanishlarni davom ettirish bo'yicha keyingi vazifalar ham ko'rsatib o'tiladi.

85. Ilmiy risola mazmuniga qo'yilgan talablar:

Ilmiy risolada tadqiq etilayotgan ilmiy muammoni o'rganishning dolzarbligi, mavjud holati, mavzuga oid adabiyotlarning qisqacha tahlili, asosiy ilmiy tushunchalar va terminlarning mazmuni kabi masalalar o'z ifodasini topadi.

Ilmiy risolada mavzu mohiyati mantiqiy izchillikda, to'liq va muayyan dalillar asosida bayon etiladi. Ilmiy risolada tadqiq etilayotgan ilmiy muammoni hal etish uchun bevosita ahamiyatga ega bo'lmagan qolgan barcha materiallar monografiyaning oxirida ilova shaklida berilishi mumkin.

Ilmiy risolaning xulosa qismida tadqiq etilgan muammoning mantiqiy yakuni bayon etiladi, unda mazkur ishdagi muallifning umumlashtiruvchi yakuniy baholari ifodalanadi.

Shuningdek, olingan natijalar, ilgari surilayotgan ilmiy xulosalar, amaliy takliflar, ilmiy izlanishlarni davom ettirish bo'yicha keyingi vazifalar ham ko'rsatib o'tiladi.

XI. AKADEMIK NOHALOLLIKNI ANIQLASH VA UNI BUZGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK

86. Institut xodimlari va professor-o'qituvchilari o'quv jarayoni hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatida akademik halollikka rioya etilishi uchun javobgardir.

87. Institutda akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilmaslik holatlari quyidagi shakllarda aniqlanishi mumkin:

- o'quv-uslubiy ishlar (darslik, o'quv qo'llanma, o'quv-uslubiy qo'llanma va boshqalar), BMI, magistrlik dissertatsiyalari hamda ilmiy-tadqiqot ishlarini (ilmiy maqolalar, monografiyalar, PhD va DSc dissertatsiyalari) maxsus elektron antiplagiat tizimi orqali tekshirish asosida;

- akademik nohalollik haqida kelib tushgan murojaatlar (elektron, yozma yoki og'zaki) yoki o'tkazilgan so'rovnomalar natijalarini o'rganish asosida;

- Institut rahbariyatiga rasmiy elektron kanallar yoki ijtimoiy tarmoqlardagi murojaat vositalari orqali kelib tushgan xabarlarni o'rganish asosida;

- Institutda akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasiga rioya qilinishi ustidan nazorat qiluvchi tarkibiy tuzilmalar tomonidan o'tkazilgan o'rganishlar asosida;

- davlat organlari va tashkilotlaridan kelib tushgan murojaatlarni o'rganish asosida;

– jamoatchilik nazorati shaklida talabalar, tadqiqotchilar va boshqa shaxslar tomonidan berilgan ma'lumotlarni o'rganish asosida hamda qonunchilikda taqiqlanmagan boshqa shakllarda.

88. Institut pedagog xodimlari quyidagi hollarda akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasini buzganlik uchun amaldagi qonunchilik va Institutning ichki hujjatlarida belgilangan tartibda intizomiy javobgarlikka tortilishi mumkin:

– yashirish – mazkur Kodeks qoidalari buzilgani yoki ularga qasddan rioya qilinmagani to'g'risidagi ma'lumotlarni sir saqlash;

– yo'l qo'yish – mazkur Kodeksga rioya qilinishini va uning ijrosini ta'minlash xizmat vazifasiga kiradigan shaxs tomonidan qoidabuzarlikka yo'l qo'yish yoki ijroni qasddan ta'minlamaslik;

– til biriktirish – har qanday baholanadigan ishni ta'lim oluvchi o'rniga bajarish (haq evaziga yoki bepul);

– akademik ma'lumotga noqonuniy ega bo'lish va/yoki uni tarqatish – imtihon materiallari yoki javoblarni yetkazish, ta'lim oluvchilarni oldindan savollardan xabardor qilish, tayyor ma'ruza, esse, topshiriq va akademik ishlarni sotish/sotib olishga yordam berish, baholanadigan ish javoblarini noqonuniy olish yoki tarqatish;

– qalbakilashtirish – akademik ishdagi baho, topshiriq javoblari, ma'lumotlar yoki imzoni soxtalashtirish, akademik ishga qasddan zarar yetkazish yoki uni qalbakilashtirish;

– vakolatlarni suiiste'mol qilish – manfaatdorlik mavjud yoki mavjud bo'lmagan holatda ta'lim oluvchilar baholanishiga noqonuniy ta'sir ko'rsatish, ijobiy baho berishni so'rash yoki ilmiy-tadqiqot ishlari muhokamasiga vakolatdan tashqari ta'sir ko'rsatish;

– o'zgartirish (bahoni ko'tarish) – ta'lim oluvchiga moyillik yoki ko'rsatilgan xizmat uchun haq evaziga bahoni asossiz o'zgartirish;

– ilmiy-tadqiqot etikasi qoidalariga rioya qilmaslik – talabalar, xodimlar va professor-o'qituvchilar tomonidan mazkur Kodeks qoidalarini buzish yoki boshqalar tomonidan buzilishiga yo'l qo'yishda ifodalangan harakat yoki harakatsizlik.

XII. INSTITUT KENGASHI VA ILMIY TADQIQOTLAR ETIKASI QO'MITASI TOMONIDAN AKADEMIK HALOLLIK VA ILMIY- TADQIQOT ETIKASINI BUZGAN XODIM VA TALABALARNING JAVOBGARLIGINI KO'RIB CHIQISH

89. Akademik nohalollik, plagiat, ma'lumotlarni uydirish yoki soxtalashtirish haqidagi murojaatlar Institut Kengashi yoxud u tuzgan Akademik halollik komissiyasi tomonidan mazkur Kodeksga 2-ilovadagi shakl asosida ko'rib chiqiladi. Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasi akademik qoidabuzarlik bo'yicha intizomiy organ hisoblanmaydi; u inson ishtirokidagi tadqiqot etikasi yuzasidan xulosa va tavsiyalar beradi.

90. Qoidabuzarlik bo'yicha chora belgilanayotganda uning turi, oqibati, qasddan yoki ehtiyotsizlik bilan sodir etilgani, ishning bosqichi, shaxsning roli, takroriyligi, hamkorlik qilgani va zararni bartaraf etish chorasi hisobga olinadi.

Choralar ogohlantirish va ishni tuzatishdan boshlab, natijani bekor qilish, qayta topshirish, nashrni qaytarib olish, intizomiy ish yuritishni boshlash yoki materialni vakolatli organga yuborishgacha bo'lishi mumkin. Har bir chora amaldagi qonunchilik, ichki hujjatlar va protsessual kafolatlarga muvofiq, qoidabuzarlikka mutanosib ravishda qo'llanadi.

- nazorat ishi yoki baholanadigan topshiriq uchun qoniqarsiz baho, jumladan «0» (nol) ball qo'yish;

- qonunchilik va stipendiya tayinlash tartibida nazarda tutilgan hollarda stipendiya bilan bog'liq choralarni qo'llash;

- mazkur Kodeksning tegishli bandlarida nazarda tutilgan akademik nohalollik uchun hayfsan yoki Institut ichki hujjatlarida belgilangan boshqa intizomiy chorani qo'llash;

- og'ir yoki takroriy qoidabuzarlik holatlarida, qonunchilik va Institutning ichki hujjatlarida belgilangan tartibda, talabalar safidan chetlatish masalasini ko'rib chiqish;

- qoidabuzarlik takroran sodir etilganda yoki xizmat/mehnat munosabatlariga taalluqli holatlarda tegishli choralar faqat amaldagi qonunchilik, mehnat va ta'limga oid hujjatlar hamda Institut ichki tartib-qoidalariga muvofiq qo'llanadi.

91. Murojaat ro'yxatga olinadi, tegishli shaxsga da'vo va dalillar mazmuni bildiriladi hamda yozma tushuntirish va dalil taqdim etish uchun yetarli muddat beriladi. Tekshiruv xolislik, maxfiylik, aybsizlik prezumpsiyasi, tomonlarni tinglash va qarorni asoslash tamoyillari asosida o'tkaziladi. Ish materiallari va yakuniy qaror belgilangan tartibda saqlanadi.

92. Qoidabuzarlik yengil, o'rta yoki og'ir toifaga faktlar majmui bo'yicha ajratiladi. Yengil holat – natijaga jiddiy ta'sir qilmagan va tuzatish mumkin bo'lgan kamchilik; o'rta holat – akademik natija yoki ishonchlilikka sezilarli ta'sir qilgan qoidabuzarlik; og'ir holat – qasddan soxtalashtirish, uydirma, tizimli plagiat, himoyaga muhtoj shaxsga zarar, takroriy qoidabuzarlik yoki jiddiy oqibat keltirgan harakat. Tasnif va tavsiya etiladigan choralar Kodeksga 4-ilovadagi mezonlar asosida individuallashtiriladi.

93. Qaror ustidan uning nusxasi olingan kundan e'tiboran besh ish kuni ichida rektor nomiga yozma apellyatsiya berilishi mumkin. Apellyatsiya bir oy ichida dastlabki ko'rib chiqishda qatnashmagan a'zolardan tuzilgan tarkib tomonidan ko'rib chiqiladi. Apellyatsiya natijasi asoslantirilgan qaror bilan rasmiylashtiriladi va manfaatdor shaxsga yetkaziladi.

93¹. Murojaatni tekshirish yoki apellyatsiyada shaxsiy, xizmat, ilmiy rahbarlik, hammualliflik, qarindoshlik yoki boshqa manfaatdorligi bo'lgan a'zo bu haqda yozma ravishda ma'lum qiladi, muhokama va ovoz berishda qatnashmaydi. Bu holat bayonnomada qayd etiladi.

93². Himoya qilingan dissertatsiya, berilgan ilmiy daraja yoki ilmiy unvonga taalluqli qoidabuzarlik alomatlari aniqlansa, Institut o'z vakolati doirasida dalillarni saqlaydi va materiallarni tegishli ilmiy kengash hamda O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasiga amaldagi tartib bo'yicha yuboradi.

Ilmiy daraja yoki unvonni bekor qilish masalasi Institut tomonidan mustaqil hal etilmaydi.

93³. Kodeksga 1–4-ilovalar uning ajralmas qismi hisoblanadi. Kodeks va Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo‘mitasi to‘g‘risidagi nizom o‘zaro muvofiqlashtirilgan holda qo‘llanadi.

XIII. YAKUNIY QOIDA

94. Ushbu Kodeksga rioya qilish orqali, Institut akademik halollik madaniyatini shakllantirishga va ta’limda mukammallikka erishishga hissa qo‘shadi. Ushbu siyosat tegishli va samarali ekanligiga ishonch hosil qilish uchun vaqti-vaqti bilan ko‘rib chiqiladi. Qo‘shimcha va o‘zgartirishlar manfaatdor tomonlarning fikr-mulohazalari, qonuniy talablari yoki joriy akademik amaliyot va tendensiyalar bo‘yicha ma’lumotlarni yig‘ish va tahlil qilish asosida amalga oshirilishi mumkin.

95. Kodeksga Institut Kengashining qarori bilan o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritilishi mumkin.

Mazkur Kodeks Institut Kengashining 2026-yil «___» _____dagi ___-son qarori bilan ma’qullangan.

ILOVALAR

Kodeksga 1-ilova

SUN'IY INTELLEKTDAN FOYDALANISH TO'G'RSIDA DEKLARATSIYA

Muallif (F.I.Sh.)	
Ish nomi va turi	
Fakultet/kafedra/guruh	
AI vositasi va versiyasi	
Foydalanilgan sana yoki davr	
Foydalanish maqsadi va bosqichi	
Kiritilgan ma'lumotning umumiy tavsifi	
Olingan natija qanday tekshirildi	
Ishda AI yordamida yaratilgan/qayta ishlangan qismlar	

Foydalanish toifasi

- ☐ Texnik-yordamchi (imlo, uslub, tarjima loyihasi, formatlash, kalit so'zlar)
- ☐ Mazmuniy (reja, matn, tahlil, kod, tasvir, jadval yoki xulosa)
- ☐ AI vositasidan foydalanilmagan

Men AI natijalarining aniqligi, manbalar va yakuniy mazmunni shaxsan tekshirganimni, maxfiy ma'lumotlarni ruxsatsiz kiritmaganimni hamda ish uchun to'liq javobgarlikni zimmamga olishimni tasdiqlayman.

F.I.Sh.	Imzo	Sana

AKADEMIK NOHALOLLIK HAQIDA MUROJAAT

Murojaatchi F.I.Sh. (ixtiyoriy/maxfiy tartib bo'lsa)	
Aloqa ma'lumoti	
Qoidabuzarlik sodir etgan deb ko'rsatilgan shaxs	
Ish/fan/loyiha nomi	
Hodisa sanasi va joyi	
Qoidabuzarlik mazmuni	
Ilova qilinayotgan dalillar	
Maxfiylik bo'yicha iltimos	

Murojaatda bila turib yolg'on ma'lumot berish javobgarlikka sabab bo'lishi mumkinligi tushuntirildi. Murojaat ro'yxat raqami: _____

Murojaatchi imzosi	Qabul qilgan shaxs	Sana

MUALLIFLIKNI TEKSHIRISH DALOLATNOMASI

Tekshirilayotgan ish va muallif		
Tekshiruvga asos		
Tekshiruv sanasi va joyi		
Komissiya a'zolari		
Ko'rilgan qoralama/versiya tarixi		
Tekshirilgan manba, ma'lumot, kod va hisob-kitoblar		
Og'zaki suhbat yoki himoya natijasi		
Nazorat sharoitida qayta bajarish natijasi		
Avvalgi ishlar bilan taqqoslash		
Muallif tushuntirishi		
Dalillar majmui bo'yicha xulosa		
Tavsiya		
Komissiya a'zosi F.I.Sh.	Imzo	Sana

QOIDABUZARLIKNI TASNIFLASH VA CHORA TANLASH MEZONLARI

Toifa	Baholash belgilari	Ehtimoliy choralar	Majburiy protsessual talab
Yengil	Natijaga jiddiy ta'sir qilmagan, tuzatish mumkin, odatda birinchi holat.	Tushuntirish, ogohlantirish, o'qitish, tuzatish yoki qayta topshirish.	Shaxsni tinglash va qarorni qayd etish.
O'rta	Natija yoki ishonchlilikka sezilarli ta'sir, beparvolik yoki cheklangan qasd.	Natijani bekor qilish, qayta topshirish, qo'shimcha nazorat, intizomiy tartibni boshlash.	Dalillar majmui, mutanosiblik va apellyatsiya.
Og'ir	Qasddan uydirma/soxtalashtirish, tizimli plagiat, jiddiy zarar, takroriylik.	Nashrni qaytarish, natijani bekor qilish, intizomiy ish, vakolatli organga yuborish.	Mustaqil tarkib, asoslantirilgan qaror, apellyatsiya va zarur xabarnoma.

Izoh: jadval avtomatik sanksiya belgilamaydi. Yakuniy chora qonunchilik, ichki hujjatlar, shaxsiy holatlar va mutanosiblik prinsipi asosida belgilanadi.

**KATTAQO'RG'ON DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI KENGASHI
HUZURIDAGI
ILMIY TADQIQOTLAR ETIKASI QO'MITASI TO'G'RSIDA
NIZOM**

(Inson ishtirokidagi ilmiy tadqiqotlarning etik ekspertizasi to'g'risida)

I bob. Umumiy qoidalar

1. Mazkur Nizom Kattaqo'rg'on davlat pedagogika instituti (keyingi o'rinlarda – Institut) Kengashi huzuridagi Ilmiy tadqiqotlar etikasi qo'mitasi (keyingi o'rinlarda – Qo'mita)ning maqomi, vakolatlari, tarkibi, faoliyatini tashkil etish hamda inson ishtirokidagi ilmiy tadqiqotlarni etik ekspertizadan o'tkazish tartibini belgilaydi.

2. Qo'mita inson ishtiroki, biologik material, shaxsga doir yoki maxfiy ma'lumotlarni qayta ishlash yoxud ishtirokchi uchun etik xatarni nazarda tutuvchi pedagogik, psixologik, ijtimoiy, iqtisodiy, tibbiy bo'lmagan va boshqa tadqiqotlarni mustaqil baholaydi. Akademik nohalollik, plagiat, uydirma va soxtalashtirish bo'yicha intizomiy ishlar Qo'mitaning vakolatiga kirmaydi hamda Institut Kengashi yoki Akademik halollik komissiyasi tomonidan ko'rib chiqiladi.

3. Nizom O'zbekiston Respublikasining ta'lim, shaxsga doir ma'lumotlar va manfaatlar to'qnashuviga oid qonunchiligi, Institut Ustavi, Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksi, shuningdek inson ishtirokidagi tadqiqotlar etikasiga oid tan olingan xalqaro tamoyillar asosida qo'llanadi. Xalqaro hujjatlar tavsiyaviy manba bo'lib, milliy qonunchilikka zid talqin qilinmaydi.

4. Qo'mita inson qadr-qimmatini va avtonomiyasini hurmat qilish, foyda keltirish va zarar yetkazmaslik, adolat, ixtiyoriylik, ongli rozilik, maxfiylik, mutanosiblik, mustaqillik, xolislik va hujjatlashtirilgan qaror tamoyillari asosida faoliyat yuritadi.

5. Asosiy tushunchalar:

etik ekspertiza – tadqiqot loyihasining ishtirokchi huquqlari, xavfsizligi va ma'lumotlar himoyasiga muvofiqligini baholash;

minimal xavf – kundalik hayot yoki odatiy pedagogik-psixologik amaliyotdagi xavfdan ortiq bo'lmagan xavf;

mustaqil mutaxassis – Institut bilan mehnat yoki ta'lim munosabatida bo'lmagan, ko'rib chiqilayotgan tadqiqotning metodologiyasi, sohasi, tadqiqot etikasi, huquq, psixologiya, pedagogika yoki boshqa tegishli yo'nalishda yetarli kasbiy bilim va tajribaga ega hamda loyiha natijasidan bevosita manfaatdor bo'lmagan tashqi mutaxassis;

jamoatchilik vakili – Institut bilan mehnat yoki ta'lim munosabatida bo'lmagan, Qo'mita tarkibida professional ilmiy ekspert sifatida emas, balki tadqiqot ishtirokchilari, ularning huquqlari va keng jamoatchilik manfaatlari nuqtayi nazarini ifodalash uchun ishtirok etadigan shaxs;

davomiy ko‘rib chiqish – tasdiqlangan loyiha ijrosini xavf darajasiga muvofiq davriy baholash;

jiddiy noxush hodisa – o‘lim, hayotga xavf, jiddiy ruhiy yoki jismoniy zarar, ma‘lumotlar buzilishi yoxud boshqa muhim salbiy oqibat;

protokoldan chetga chiqish – tasdiqlangan tartibdan oldindan ruxsatsiz og‘ish.

6. Qo‘mita xulosasi tadqiqotchining ilmiy, huquqiy va kasbiy javobgarligini bekor qilmaydi. Etik ekspertiza tadqiqot boshlanishidan oldin o‘tkaziladi; o‘tgan davr uchun orqaga qaytib etik ma‘qullov berilmaydi.

II bob. Qo‘mitaning maqsadi va vazifalari

7. Qo‘mitaning maqsadi tadqiqot ishtirokchilarining huquqlari, xavfsizligi va farovonligini himoya qilish hamda Institutdagi inson ishtirokidagi tadqiqotlarning etik jihatdan asosli bajarilishini ta‘minlashdan iborat.

8. Qo‘mitaning vazifalari: protokol, axborot varaqasi va rozilik shakllarini baholash; xavf–foyda nisbatini tekshirish; zaif guruhlar uchun qo‘shimcha himoya talablarini belgilash; ma‘lumotlarni boshqarish va AI vositalaridan foydalanish shartlarini ko‘rib chiqish; davomiy monitoring, noxush hodisa va protokol o‘zgarishlarini baholash; tadqiqotchilarga etik talablar bo‘yicha metodik tavsiya berish. Etik xulosa jurnal kvartili yoki nashriyot talabiga emas, tadqiqotning inson ishtiroki va xavf xususiyatiga ko‘ra olinadi.

III bob. Qo‘mitaning huquq va majburiyatlari

9. Qo‘mita qo‘shimcha hujjat, tushuntirish yoki mustaqil ekspert xulosasini so‘rash; loyiha ijrosini monitoring qilish; ishtirokchi xavfsizligiga tahdid aniqlansa tadqiqotni vaqtincha to‘xtatish yoki ma‘qullovni bekor qilishni tavsiya etish; zarur hollarda masalani Institut Kengashiga kiritish huquqiga ega.

10. Qo‘mita arizalarni teng va xolis ko‘rib chiqishi, qarorlarni asoslantirishi, manfaatlar to‘qnashuvini boshqarishi, maxfiylikni ta‘minlashi, tadqiqotchi va ishtirokchilarning murojaatlarini ko‘rib chiqishi, hujjatlarni himoyalangan tarzda saqlashi shart.

IV bob. Qo‘mita tarkibi va a‘zolik

11. Qo‘mita Institut Kengashi huzurida doimiy faoliyat yurituvchi, qaror qabul qilishda funksional mustaqillikka ega kollegial organ hisoblanadi. Institut rahbariyati muayyan loyiha bo‘yicha Qo‘mita qaroriga bosim o‘tkazishi mumkin emas.

12. Qo‘mita tarkibi ilmiy metodologiya, pedagogika yoki psixologiya, huquq, shaxsga doir ma‘lumotlar himoyasi hamda jamoatchilik nuqtayi nazarini qamrab oladigan kamida to‘qqiz a‘zodan iborat bo‘ladi.

13. Qo‘mita tarkibiga lavozimi bo‘yicha ilmiy ishlar bo‘yicha prorektor (rais), ilmiy bo‘lim rahbari (kotib), fakultet va kafedra vakillari, psixolog, yuriskonsult hamda axborot texnologiyalari yoki ma‘lumotlar himoyasi mutaxassisi; shuningdek Institut bilan mehnat yoki ta‘lim munosabatida bo‘lmagan kamida bir mustaqil mutaxassis hamda tadqiqot ishtirokchilari va keng

jamoatchilik manfaatlari nuqtayi nazarini ifodalovchi kamida bir jamoatchilik vakili kiritiladi.

14. Lavozimi bo'yicha a'zolar tegishli lavozim davrida ishlaydi. Mustaqil mutaxassis va jamoatchilik vakili Institut Kengashi tomonidan uch yil muddatga tayinlanadi va bir marta qayta tayinlanishi mumkin. A'zolik shaxsiy ariza, vakolat muddati tugashi, maxfiylikni buzish, manfaatlar to'qnashuvini yashirish, ketma-ket uch yig'ilishda uzrsiz qatnashmaslik yoki vazifani bajara olmaslik asosida Kengash qarori bilan tugatiladi.

15. Barcha a'zolar ish boshlashdan oldin maxfiylik va manfaatlar to'qnashuvi deklaratsiyasini imzolaydi, davriy o'qitishdan o'tadi. Kotib hujjat aylanishi, muddatlar, bayonnomalar, qarorlar va reyestr yuritilishini ta'minlaydi.

V bob. Faoliyatni tashkil etish

16. Yig'ilishlar zaruratga ko'ra, biroq har chorakda kamida bir marta o'tkaziladi. Shoshilinch xavfsizlik masalalari navbatdan tashqari ko'rib chiqiladi.

17. Yig'ilish a'zolarining kamida uchdan ikki qismi, shu jumladan kamida bir jamoatchilik vakili yoki mustaqil mutaxassis qatnashganda vakolatli hisoblanadi. Qaror qatnashganlarning oddiy ko'pchilik ovozi bilan qabul qilinadi; ovozlar teng bo'lsa, ishtirokchi huquq va xavfsizligini ko'proq himoya qiluvchi yechim tanlanadi.

18. Elektron yoki sirtqi ovoz berish faqat a'zosi autentifikatsiya qilinadigan Institutning rasmiy axborot tizimi yoki xizmat elektron pochta orqali amalga oshiriladi. Materiallar himoyalangan kanalda yuboriladi; ovoz bergan shaxs, sana-vaqt, qaror va izohlar qayd etilib, bayonnomaga ilova qilinadi. Oddiy xabar almashish ilovasidagi tasdiqlanmagan ovoz qaror hisoblanmaydi.

19. Loyiha muallifi yoki manfaatdor shaxs muhokamada tushuntirish berishi mumkin, biroq qaror qabul qilishda qatnashmaydi.

20. Manfaatlar to'qnashuvi mavjud a'zo uni kun tartibi ko'rilishidan oldin yozma bildiradi, materiallarni baholamaydi, muhokama va ovoz berishda qatnashmaydi. Bu holat kворum va bayonnomada qayd etiladi.

VI bob. Ariza berish va etik ekspertiza

21. Tadqiqotchi tadqiqot boshlanishidan oldin ariza, protokol, ishtirokchi uchun axborot va rozilik shakli, ma'lumotlarni boshqarish rejasi, tadqiqot vositalari, manfaatlar to'qnashuvi ma'lumoti hamda zarur boshqa hujjatlarni taqdim etadi.

22. Kotib hujjatlarning to'liqligini uch ish kuni ichida tekshiradi. To'liq bo'lmagan paket kamchiliklar ro'yxati bilan qaytariladi; ko'rib chiqish muddati to'liq hujjatlar olingan kundan boshlanadi.

23. Arizalar xavf darajasiga qarab: etik ko'rib chiqish talab etilmaydigan faoliyat, tezlashtirilgan ekspertiza yoki to'liq yig'ilish ekspertizasiga ajratiladi. Tasnif kotib va rais tomonidan hujjatlashtiriladi. Zaif guruhlar, minimaldan yuqori xavf, sezgir ma'lumotlar yoki murakkab aralashuvlar to'liq yig'ilishda ko'riladi.

24. Tezlashtirilgan ekspertiza kamida ikki xolis ekspert tomonidan o'n ish kuni, to'liq ekspertiza yigirma ish kuni ichida o'tkaziladi. Qo'shimcha ma'lumot so'ralgan davrda muddat hisoblanishi to'xtatiladi.

25. Ekspertiza natijasida: ma'qullash; shartli ma'qullash; qayta ko'rib chiqish uchun kechiktirish; rad etish qarori qabul qilinadi. Shartli ma'qullash tadqiqotni boshlash huquqini bermaydi; tuzatishlar mas'ul ekspert yoki Qo'mita tomonidan yozma tasdiqlangandan keyingina ma'qullov kuchga kiradi.

26. Kechiktirish yoki rad etish qarorida aniq etik asoslar, tuzatilishi mumkin bo'lgan bandlar va qayta taqdim etish tartibi ko'rsatiladi. Tadqiqotchiga qaror loyihasi bo'yicha tushuntirish berish imkoniyati yaratiladi.

VII bob. Qaror, apellyatsiya va o'zgartirishlar

27. Qaror bayonnoma va belgilangan shakldagi xulosa bilan rasmiylashtiriladi. Ma'qullovning amal qilish muddati, monitoring turi va maxsus shartlar xulosada ko'rsatiladi.

28. Tadqiqotchi rad etish, kechiktirish, ma'qullovni to'xtatish yoki bekor qilish qarori ustidan xulosani olgan kundan boshlab o'n ish kuni ichida Institut Kengashi raisiga apellyatsiya beradi. Apellyatsiyani dastlabki ekspertiza va qarorda qatnashmagan kamida uch kishilik guruh yigirma ish kuni ichida ko'rib chiqadi; zarur hollarda tashqi ekspert jalb etiladi. Natija asoslantirilgan va yakuniy ichki qaror bilan rasmiylashtiriladi.

29. Tasdiqlangan protokol, ishtirokchi hujjatlari, ma'lumotlarni qayta ishlash yoki AI vositalaridan foydalanishdagi mohiyatli o'zgarish oldindan Qo'mitaga taqdim etiladi. Ishtirokchi xavfsizligini darhol himoya qilish zarur bo'lgan holat bundan mustasno; bunday og'ish yigirma to'rt soat ichida xabar qilinadi.

VIII bob. Monitoring, noxush hodisalar va yakuniy hisobot

30. Minimal xavfdan yuqori, zaif guruhlar qatnashadigan, bir yildan ortiq davom etadigan yoki Qo'mita alohida belgilagan loyiha kamida yiliga bir marta davomiy ko'rib chiqiladi. Minimal xavfli loyiha uchun Qo'mita yengillashtirilgan monitoring yoki faqat yakuniy hisobot belgilashi mumkin.

31. Jiddiy noxush hodisa, ishtirokchi shikoyati, maxfiylik yoki ma'lumotlar buzilishi, kutilmagan xavf va muhim protokol og'ishi aniqlansa, tadqiqotchi bu haqda kechiktirmasdan, jiddiy holatda yigirma to'rt soat ichida Qo'mitaga dastlabki axborot beradi va besh ish kuni ichida batafsil hisobot taqdim etadi.

32. Qo'mita monitoring natijasiga ko'ra qo'shimcha himoya chorasi, protokolga o'zgartirish, yangi rozilik olish, qabulni vaqtincha to'xtatish, tadqiqotni to'xtatish yoki ma'qullovni bekor qilish haqida qaror chiqarishi mumkin.

33. Har bir loyiha tugagach tadqiqotchi o'ttiz kalendar kuni ichida ishtirokchilar soni, og'ishlar, noxush hodisalar, ma'lumotlar holati va natijalar tarqatilishi ko'rsatilgan yakuniy hisobotni topshiradi.

IX bob. Ongli rozilik, ma'lumotlar va AI

34. Ishtirok etish ixtiyoriy bo'lib, tadqiqotdan istalgan vaqtda oqibatsiz chiqish huquqi tushuntiriladi. Axborot sodda va tushunarli tilda beriladi; majburlash, noo'rin ta'sir va asossiz rag'batlantirishga yo'l qo'yilmaydi.

35. Rozilik shaklida maqsad, tartib, davomiylik, real ehtimoliy xavf va noqulayliklar, kutilayotgan foyda, maxfiylik, kompensatsiya yoki xarajat, aloqa ma'lumoti, shikoyat yo'li va chiqish huquqi ko'rsatiladi. «Xavf minimal» degan jumla oldindan tayyor qolip sifatida qo'yilmaydi; xavf loyiha bo'yicha asoslanadi.

36. Voyaga yetmagan ishtirokchi uchun ota-oni yoki qonuniy vakil roziligi bilan birga bolaning yoshi va tushunish darajasiga mos alohida assent olinadi. Bolaning qarshiligi, qonunda boshqacha qoida bo'lmasa, hurmat qilinadi.

37. Ma'lumotlarni boshqarish rejasida yig'iladigan ma'lumotlar, huquqiy asos, kirish vakolati, kodlash yoki anonimlashtirish, saqlash joyi va muddati, uzatish, yo'q qilish hamda buzilish holatida xabar berish tartibi belgilanadi. Faqat zarur bo'lgan ma'lumotlar yig'iladi.

38. AI vositalaridan foydalanish Institutning Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksi asosida oshkor etiladi. Shaxsga doir yoki maxfiy ma'lumotni tashqi AI platformasida qayta ishlash faqat etik ekspertiza, huquqiy asos, zarur rozilik, ma'lumotni imkon qadar shaxssizlantirish va platforma xavfsizligi baholangandan so'ng ruxsat etiladi. Ishtirokchi uchun axborot varaqasida bunday qayta ishlashning maqsadi va muhim xavflari ko'rsatiladi.

X bob. Hujjatlashtirish va axborotning ochiqqligi

39. Yig'ilish bayonnomasida qatnashchilar, kvorum, manfaatlar to'qnashuvi, muhokama, ovozlar, qaror va uning asoslari aks ettiriladi. Bayonnoma besh ish kuni ichida rais va kotib tomonidan imzolanadi.

40. Ariza, protokol, ekspert xulosasi, ovozlar, yozishmalar, qarorlar, monitoring va yakuniy hisobotlar loyiha tugaganidan keyin kamida besh yil, qonunchilik yoki homiy talabi uzoqroq muddat belgilasa – shu muddat davomida himoyalangan arxivda saqlanadi. Kirish vakolati ro'yxat asosida cheklanadi; muddat tugagach hujjatlar dalolatnoma bilan yo'q qilinadi yoki arxivga topshiriladi.

41. Qo'mita har yili Institut Kengashiga shaxsga doir va maxfiy ma'lumotlarsiz umumlashtirilgan faoliyat hisobotini taqdim etadi. Qo'mita tarkibi, ariza berish tartibi, muddatlar va shakllar Institutning rasmiy manbasida e'lon qilinadi.

XI bob. Yakuniy qoidalar

42. Mazkur Nizom Institut Kengashi tomonidan ma'qullanib, rektor tasdiqlagan kundan kuchga kiradi.

43. Nizomga ilovalar uning ajralmas qismi hisoblanadi. Nizom va Akademik halollik va ilmiy-tadqiqot etikasi kodeksi bir vaqtda yoki o'zaro muvofiqlashtirilgan tahrirda tasdiqlanadi.

44. Nizomga o'zgartirish va qo'shimchalar monitoring natijalari, qonunchilik yoki etik standartlar o'zgarishi asosida Qo'mita taklifiga ko'ra Institut Kengashi qarori bilan kiritiladi.

45. Nizomda nazarda tutilmagan masalalar amaldagi qonunchilik, Institut Ustavi va tegishli ichki hujjatlar asosida hal etiladi.

ILOVALAR

Nizomga 1-ilova

ETIK EKSPERTIZA UCHUN ARIZA

Loyiha nomi	
Asosiy tadqiqotchi va aloqa	
Ilmiy rahbar/tashkilot	
Tadqiqot turi va muddati	
Ishtirokchilar soni va guruhi	
Moliyalashtirish manbasi	
Manfaatlar to'qnashuvi	
AI vositalaridan foydalanish	
Ilova qilingan hujjatlar ro'yxati	

Tadqiqotchining tasdiqlari

- ☐ Tadqiqot etik ma'qullov kuchga kirguncha boshlanmaydi
- ☐ Mohiyatli o'zgartirishlar oldindan taqdim etiladi
- ☐ Noxush hodisa va ma'lumotlar buzilishi belgilangan muddatda xabar qilinadi
- ☐ Yakuniy hisobot taqdim etiladi

F.I.Sh.	Imzo	Sana

TADQIQOT PROTOKOLI

1. Maqsad, vazifalar va tadqiqot savollari

2. Dizayn va metodologiya

3. Tanlov hajmi, kiritish va istisno mezonlari

4. Jalb etish va rozilik olish tartibi

5. Bosqichlar va davomiylik

6. Xavf–foйда tahlili

7. Zaif guruhlar uchun himoya

8. Ma'lumotlarni boshqarish rejasi

9. AI vositalaridan foydalanish

10. Noxush hodisa va shikoyatlarni boshqarish

11. Natijalarni tarqatish

12. Monitoring va yakuniy hisobot

Asosiy tadqiqotchi	Ilmiy rahbar	Sana

ISHTIROKCHI UCHUN AXBOROT VARAQASI VA ONGLI ROZILIK

Tadqiqot nomi va mas'ul shaxs

Nima uchun taklif qilindingiz?

Tadqiqot maqsadi va nima qilishingiz kerak?

Qancha vaqt davom etadi?

Ehtimoliy xavf va noqulayliklar

Kutilayotgan foyda

To'lov, xarajat yoki kompensatsiya

Maxfiylik va ma'lumotlarni saqlash

AI yoki uchinchi tomon platformasida qayta ishlash (agar mavjud bo'lsa)

Ixtiyoriylik va istalgan vaqtda chiqish huquqi

Savol, shikoyat va zarar holatida aloqa

Men yuqoridagi axborotni tushundim, savollarimga javob oldim va ixtiyoriy ravishda ishtirok etishga roziman. Rozilik nusxasi menga berildi.

Ishtirokchi F.I.Sh. va imzo	Rozilik olgan shaxs	Sana/vaqt

OTA-ONA YOKI QONUNIY VAKIL ROZILIGI

Bola/vasiylikdagi shaxs F.I.Sh.	
Qonuniy vakil F.I.Sh. va vakolat asosi	
Tadqiqot nomi	
Bola uchun tartib, xavf va foyda tushuntirildi	Ha ☐ Yo'q ☐
Bolaning yoshiga mos assent olinadi	Ha ☐ Tatbiq etilmaydi ☐
Ma'lumotlar va AI orqali qayta ishlash tushuntirildi	Ha ☐ Tatbiq etilmaydi ☐

Men taqdim etilgan axborotni tushundim, savollarimga javob oldim va bolaning/vasiylikdagi shaxsning ishtirokiga ixtiyoriy rozilik beraman.

Qonuniy vakil	Tadqiqotchi	Sana/vaqt

BOLANING ISHTIROK ETISHGA ROZILIGI (ASSENT)

Mazkur matn bolaning yoshi va tushunish darajasiga mos sodda tilda ogʻzaki va yozma tushuntiriladi.

Mening ismim	
Tadqiqotda nima qilaman	
Bu qancha vaqt oladi	
Noqulay boʻlsam kimga aytaman	
Istagan paytim toʻxtata olaman	Ha ☐
Savollarimga javob oldim	Ha ☐

Men ushbu tadqiqotda qatnashishga: Roziman ☐ Rozimasman ☐

Bola ismi/imzosi yoki belgisi	Tushuntirgan shaxs	Sana

EKSPERT BAHOLASH VARAQASI

Mezon	Muvofiq	Tuzatish zarur	Izoh/asos
Ilmiy va ijtimoiy qiymat	☐	☐	
Xavf–foйда mutanosibligi	☐	☐	
Ishtirokchi tanlovi adolatligi	☐	☐	
Ongli rozilik sifati	☐	☐	
Zaif guruhlar himoyasi	☐	☐	
Maxfiylik va ma'lumotlar rejasi	☐	☐	
AI vositalari va uchinchi tomon xavfi	☐	☐	
Shikoyat/noxush hodisa mexanizmi	☐	☐	
Manfaatlar to'qnashuvi	☐	☐	
Monitoring rejasi	☐	☐	

Tavsiya

- ☐ Ma'qullash
- ☐ Shartli ma'qullash
- ☐ Qayta ko'rib chiqish uchun kechiktirish
- ☐ Rad etish

Ekspert F.I.Sh.	Imzo	Sana

QO'MITA YIG'ILISHI BAYONNOMASI

Bayonnoma raqami va sana		
Yig'ilish shakli/joyi		
Qatnashganlar va kvorum		
Tashqi/ilmiy bo'lmagan a'zo		
Manfaatlar to'qnashuvi va chetlatish		
Kun tartibi		
Har bir loyiha bo'yicha muhokama		
Ovozlar natijasi		
Qaror va asos		
Maxsus shart/monitoring muddati		
Qo'mita raisi	Kotib	Sana

ETIK EKSPERTIZA QARORI VA KAMCHILIKLAR VARAQASI

Loyiha va ariza raqami			
Qaror sanasi/raqami			
Qaror		Ma'qullandi ☐ Shartli ma'qullandi ☐ Kechiktirildi ☐ Rad etildi ☐	
Amal qilish muddati			
Davomiy monitoring muddati			
Qarorning etik asoslari			
Tadqiqotni boshlash mumkin bo'lgan sana			
T/r	Kamchilik yoki shart	Talab etiladigan tuzatish	Tekshiruv natijasi/sana
1			
2			
3			
4			
5			

Shartli ma'qullovda yuqoridagi tuzatishlar yozma tasdiqlanmaguncha tadqiqotni boshlash mumkin emas. Apellyatsiya muddati: qaror olingan kundan 10 ish kuni.

Qo'mita raisi	Kotib	Tadqiqotchi tanishdi/sana

DAVOMIY MONITORING HISOBOTI

Loyiha va ma'qullov raqami		
Hisobot davri		
Jalb qilingan ishtirokchilar soni		
Chiqqan ishtirokchilar va sababi		
Noxush hodisa va shikoyatlar		
Protokoldan chetga chiqishlar		
Ma'lumotlar/maxfiylik holati		
AI yoki platformadagi o'zgarishlar		
Kelgusi davr rejasi		
Tadqiqotchining davom ettirish asoslari		
F.I.Sh.	Imzo	Sana

PROTOKOL O'ZGARISHI, NOXUSH HODISA YOKI MA'LUMOTLAR BUZILISHI HAQIDA XABARNOMA

Xabarnoma turi

- ☐ Protokolga o'zgartirish
- ☐ Jiddiy noxush hodisa
- ☐ Ishtirokchi shikoyati
- ☐ Ma'lumotlar/maxfiylik buzilishi
- ☐ Kutilmagan xavf
- ☐ Protokoldan chetga chiqish

Loyiha/ma'qullov raqami		
Hodisa yoki o'zgarish sanasi-vaqti		
Batafsil tavsif		
Ishtirokchiga ta'siri		
Darhol ko'rilgan choralar		
Takrorlanishni oldini olish		
Rozilik shaklini yangilash zarurati		
Qo'mita qarori		
Tadqiqotchi	Qabul qilgan kotib	Sana/vaqt

LOYIHA YAKUNIY HISOBOTI

Loyiha va ma'qullov raqami		
Boshlanish/tugash sanasi		
Rejalashtirilgan va amaldagi ishtirokchilar		
Asosiy bajarilgan ishlar		
Protokol og'ishlari		
Noxush hodisa va shikoyatlar		
Ma'lumotlar saqlanishi/yo'q qilinishi		
AI vositalaridan amaldagi foydalanish		
Natijalar va ularni tarqatish		
Ishtirokchilar oldidagi majburiyatlar bajarilishi		
F.I.Sh.	Imzo	Sana

QO‘MITA A‘ZOSI/EKSPERTNING MANFAATLAR TO‘QNASHUVI VA MAXFIYLIK DEKLARATSIYASI

A‘zo/ekspert F.I.Sh.	
Lavozimi/tashkiloti	
Ko‘rilayotgan loyiha	
Moliyaviy manfaat mavjudmi	Ha ☐ Yo‘q ☐
Hammualiflik/ilmiy rahbarlik/xizmat bog‘liqligi mavjudmi	Ha ☐ Yo‘q ☐
Qarindoshlik yoki boshqa shaxsiy manfaat mavjudmi	Ha ☐ Yo‘q ☐
Mavjud manfaat tavsifi	

Men manfaatlar to‘qnashuvini to‘liq oshkor qilganimni, u mavjud bo‘lsa materialni baholamasligim va ovoz bermasligimni, olingan ma‘lumotlarni maxfiy saqlashimni tasdiqlayman.

F.I.Sh.	Imzo	Sana